

СВОБОДА НАРОДАМ — СВОБОДА ЛЮДИНІ!

ВІСНИК

THE HERALD

Суспільно-політичний лісатурик

ЗМІСТ

стор.		стор.
	Тарас Чупринка	
4	Е. М. — З нотатника	Григорій Косинка — В житах
6	Д. Донцов — В перспективі півстоліття	Лісовик — Як було з ген. Сверчевським
11	М. Слобожанин — Харкову минуло триста років	Дмитро Фальківський — Полісся
17	Проф. В. Січинський — Вища мистецька школа в Харкові	Кайда Анатоль — Націоналістична пшениця
		Восьмий Річний З'їзд ООЧСУ
		Резолюції VIII. З'їзду ООЧСУ

ВІСНИК
ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ

ВІСНИК

ТАРАС ЧУПРИНКА

(1950-1955)

У травні 1945 року, в зв'язку з закінченням німецько-большевицької війни, воякам УПА читали наказ. Ось уривок з нього: „...Українські повстанці! У світі ще не заіснував мир. Революційні рухи поневолених народів та протиріччя між західними державами і Советським Союзом зростають... Росте у світі свідомість того, що несе з собою ідея „диктатури пролетаріату” з Кремля. В боротьбі проти Кремля ви не самі... Дотримати зброю в руках і стати на чолі воюючих проти червоної Москви мас — ваше священне завдання... Хай живе Українська Самостійна Держава!...”

Цей наказ підписав Роман Шухевич-Чупринка — суворий, відважний і неугнутий командант Української Повстанчої Армії.

Сьогодні ім'я Тараса Чупринки відоме на цілий світ. З подивом читали в різних країнах Європи й Америки про неймовірну боротьбу УПА на два фронти і пізніше про двобій її з московською потугою. Читали й не вірили. Не вірили не тільки французи, англійці, американці, — не вірили і дехто із своїх українців. Не вірили і заперечували. Навіть поборювали в пресі і на прилюдних зборах. Та аж коли пробоєм вийшли до Західної Німеччини перші відділи УПА, коли томи невірні торкнулися власними руками кривавих ран — тоді повірили і — здивувались.

Про Шухевича-Чупринку ще будуть писати книги, ще будуть студіювати його життя і діяльність, ще будуть ставити йому пам'ятники. Він же ще зовсім недавно тримав на своїх плечах увесь тягар боротьби і всі небезпеки підпілля. Але мало, зовсім мало залишиться документів про його боротьбу і трагічну його кончину, бо в підпіллі — в бункрі і в криївці — документів не зберігають. І навряд чи коли-будь

зможемо ми мати повний образ його лицарських подвигів.

Ми знаємо, що був він від ніжного дитинства і до мужньої зрілості посвятий одній ідеї, — був стрілою, яка летить до мети. А метою його була Українська Самостійна Соборна Держава.

Шкільні літа... Пласт... Захоплення спортом і музикою... Мандрівки по карпатських лісах, де знав він багато таємних стежок, що потім придалося йому, коли став віц головним командантом УПА. Уже в гімназійні роки, десь у 1924 році, стає Роман Шухевич членом Української Військової Організації. З доручення УВО, в 1926 році виконує атентат на польського шкільного куратора. Бувши глибоко релігійним, він, як свідчить його друг, тяжко переживав свій вчинок і судив себе за порушення Божої заповіді. Цей самосуд його тривав роками... А втім — стверджує його друг — Організація Українських Націоналістів саме під проводом Шухевича перейшла шлях від індивідуального терору до масової боротьби. І це найкраще говорить про глибоку еволюцію, узгіднену з законами Божеської науки”.

Довгими роками жив Шухевич в умовах найсуровішої конспірації. Вчився, опановував військовий фах. Не одною акцією проти польських окупантів здобув собі в підпіллі славу безстрашного революціонера. Городок Ягайліонський, атентат на комісара поліції, що знузувався над українськими в'язнями, плян атентату на совєтський консулят в 1933 році, підготова атентату на міністра Пірацького — всюди відважний Шухевич керував або сам особисто виконував. А потім — Береза Картузька і роки тяжкої тюрми...

На початку 1938 року Роман Шухевич іде на заклик Карпатської України, щоб організувати

там збройну силу. Там його знають під ім'ям Щука. Буряні місяці нерівних змагань маленької Закарпатської України скінчилися трагічною поразкою. Далі знову — конспірації і — війна!

Добре спізнавши гітлерівську Німеччину, Роман Шухевич розумів усі страхіття, що їх принес Україні німецька окупація. І вже тоді заявляв: „Нам треба боротися і проти Гітлера і проти Сталіна!”

Восени 1943 року з усіма вояками очолюваного ним Легіону, що перший вступив був у 1941 р. до Львова, переходить він до УПА. Відтоді вже не стало Шухевича, а загримів славою в боях з обома окупантами генерал-хорунжий Тарас Чупринка!

Того ж року Надзвичайний Збір Організації Українських Націоналістів обрав його на голову Бюра Проводу ОУН, а восени він обіймає пост Головного Командира УПА. В липні 1944 р. Збір УГВР обирає його на голову Генерального Секретаріату УГВР.

Дуже мало до нас дійшло вісток про Тараса Чупринку за ті сім страшних років, коли керував він усією збройною боротьбою України. Надлюдські прикмети треба було мати, щоб в умовинах совєтської окупації не тільки не заломитись, але й поривати за собою тисячі, підносячи їх на дусі і керуючи ними в їх боротьбі.

Історію УПА, якою проводив доостанку Тарас Чупринка, знають тепер не тільки українці, — про героїчне змагання народніх повстанців знає тепер цілий світ. Але треба було довгого часу, щоб світ повірив, що в добу моторизованих дивізій могли триматися і завдавати дошкульних ударів ворогові здобутою на ньому ж таки зброєю народні месники. А проте, в час найгрізішого наступу на Україну, тоді, коли слабодухам здавалося, що вже все пропало — наш народ, разом з організаторами революційно-визвольного руху, очолюваного Чупрінкою, розгортає боротьбу рівночасно проти гітлерівської і проти большевицької навали. Тоді відділи УПА і сітка ОУН сягали від Лемківщини по Кавказ. Тоді німецька пропаганда кричала, що УПА створена і діє за директивами Москви, а московські ставленці — хрущови та мануїльські — твердили, що УПА — це німецька агентура. Отже, гітлерівці називали українських націоналістів большевиками, а большевики — гітлерівцями. Але народ знав свою армію,

вірив її і підтримував її морально і матеріально.

Упала імперія Гітлера, залявши кров'ю себе і десятки інших країн. В Європі, переораній найстрашнішою в історії людства війною, прийшли докорінні зміни. Москва простягнула свої захланні пазурі в самий центр європейського континенту. На політичних конференціях державних мужів країн-переможниць вирішувалось долю малих народів.

Але долю українського народу, хоч би як вирішувано на тих конференціях, хоче вирішити він сам. І, не зважаючи на Потсдам і Ялту, УПА, на чолі з Тарасом Чупрінкою, продовжувала смертельний бій з червоною Москвою.

Щоб знищити ненависну УПА, московський уряд уклав договір з Польщею і Чехословаччиною для спільнога її поборювання. І коли вістки про цей договір появилися в світовій пресі — аж тоді повірив цивілізований світ у те, що УПА таки існує і веде боротьбу на життя і смерть.

Як живі свідки і учасники цієї боротьби, прийшли в Західну Європу відділи упівців. Це вже не були ті таємничі зв'язкові хлопці і дівчата, що, важачи життя і часто гинучи, приносять вістки з рідних земель і що в їх існування мало хто вірить. Це були люди, з якими міг говорити кожний. Нехитрими словами розповідали вони своїм і чужинцям голу правду про УПА і її командира. Це воїни ствердили, що український народ не скорився, що лише найлютішим терором тримається совєтська влада на Україні. Потім прийшло у вільний світ Звернення Воюючої України до всієї еміграції, підписане людиною, пам'ять якої шануватиме український народ вічно. В цьому Зверненні Україна так промовляла:

„Брати наші! Доля розкинула її розкидає вас по всіх країнах світу, по найвіддаленіших його закутинах. Але не час нарікати сьогодні на

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published Monthly by the Organization for Defense of Four Freedoms of Ukraine, Inc. 123 Second Ave., New York, N. Y.

„Second class Mail Privileges Authorized at New York, N. Y.”

I. Wowchuk Editor in Chief.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

цю жорстоку долю! Її треба повернути на добро всього українського народу. Те, що ви опинилися сьогодні майже серед усіх народів світу, ви мусите широко використати для того, щоб ці народи якнайповніше пізнали Україну, український народ, його змагання в минулому, його геройчу боротьбу...

Пам'ятайте, що, дивлячись на кожного з нас, вони оцінюють увесь наш народ. Тож кожний ведіть себе так, щоб не плямити імені свого народу, поступайте ж так, щоб помножувати славу його. Щодня ставте перед собою питання: що доброго й корисного зробили ви для України.

З Україною ви мусите бути якнайтініше пов'язані. Ви мусите жити нею, її пряненнями і боротьбою. У вас не сміє вселюватися зневіра в успіх нашої великої справи. Вас не сміють підточувати сумніви щодо правильності нашої боротьби на Землях: Інакше ви ніколи не запалите чужинців вірою в справедливість наших змагань, не прищепите їм переконання в доцільності нашої боротьби, не з'єднаєте прихильності для нашого народу.

Усвідомляйте чужинців у необхідності розпаду СССР на вільні національні держави всіх його народів. Доказуйте їм, що незалежних держав прагнуть і за їх здобуття завзято і мужньо боролися й боряться всі поневолені народи СССР. Роз'яснюйте їм, що розподілу СССР вимагають інтереси всіх народів світу, бо тільки цим шляхом можна раз на завжди знищити небезпеку відродження російського імперіалізму, який сьогодні в формі большевизму загрожує цілому світові. Роз'яснюйте чужинцям, що український народ бореться за здійснення передових ідеалів людства, за волю народів і людини, за справжній демократизм, за справедливий соціальний лад..."

Вогненні слова Звернення складали провідники визвольно-революційного руху в бункрах і криївках, в умовинах кожночасної смертельної небезпеки. Від рядового вояка і до головного командира Тараса Чупринки, підписуючись під цим Зверненням, вони не знали, чи житимуть уже в наступну хвилину, бо смерть чигала на них з-поза кожного куща, з-поза кожного дерева...

Об'єднані зусилля трьох держав обернулися проти УПА. Засобами підступу і найпідлішої

провокації намагалось НКВД спарадізувати дух її вояків і командирів. З одного боку проголосовано амнестії, а з другого боку в звірячий спосіб розправлялись ні лише з повстанцями, але й з усіма, хто бодай в найменшій мірі їм допомагав. Щоб придушити всенародній спротив, більшевики масово депортували на Сибір і в північні концентрації населення Західної України, не розбираючи винного й невинного. Знищили українську Греко-Католицьку Церкву та її духовенство. Московський окупант твердо додержував засади, заповідженої Леніним: ліпше десять невинних покарати, як одного винного помилувати.

Історія воєн взагалі, а партизанських зокрема, не знає прикладу, щоб при такому нерівному взаємовідношенні сил, яке існувало тоді на українських землях, міг далі тривати спротив. А УПА не піддавалась! Силою обставин вона лише змінила свою воєнну тактику. Від фронтових боїв, від масових рейдів і численних військових з'єднань вона перейшла до іншої тактики, діючи малими, часом на 2-5 осіб, відділами, які тероризують советський урядовий апарат, боронять скривдженіх окупаційною владою людей, несуть слово української правди в народ і підтримують його на дусі для прийдешніх днів.

І нині, у 1955 році, самі ж советські джерела час від часу змушені подавати офіційні вістки про боротьбу УПА і революційного підпілля. З советської преси раз-у-раз вичитуємо про „акти саботажу, ворожу агітацію, як вони пишуть, контрреволюційні летючки, ліквідацію окремих советських працівників-енкаведистів та інших сатрапів режиму, взагалі — про „зловорожу діяльність так званих буржуазних націоналістів. Вони, ці буржуазні націоналісти, як признаються самі большевики, є сьогодні найбільшою небезпекою для існування советської влади в Україні. Московські й київські газети верещать про небезпеку від буржуазного націоналізму, закликають своїх наймитів і яничарів загострювати пильність у їх поборюванні.

З вісток, одержуваних від чужинців, що побували на засланні в советських концентраційних таборах, довідуємося, що і там, в нелюдських умовинах советської каторги, не занепадають духом бувші упіти — вихованці славної пам'яті Тараса Чупринки. Увесь світ облетіла

вістка про страйк чи не перший за весь час існування советського режиму — у воркутських концтаборах. Як твердять живі свідки цього страйку, участь в ньому брало до 40.000 політичних в'язнів, і нагнав він страху не лише на місцеву енкаведівську охорону, але й на далеку від тих таборів Москву.

Нині український націоналізм дошкуляє Кремлеві більше, ніж що інше. Недарма з такою помпезністю протягом аж шести місяців переконували московські диктатори український народ, що триста років тому Україна добровільно „возв'єдалися з „старшим братом” у Переяславі. Грубі мільйони рублів витратила червона Москва на ці шестимісячні святкування!

Отже, наш обов'язок української політичної еміграції, робити так, щоб кожний постріл з кріса чи пістолі, відданий в Краю українськими революціонером-націоналістом, — кожний найменший постріл, що порушує гробову тишу мертвотної ночі комунізму, яка запала над Україною, — гrimів тут, в Америці, в Канаді, Австралії і Аргентині, як відгомін сальв з тисячі гармат, сповіщаючи світ, що Україна живе і бореться.

Державні мужі Зах. Європи ловляться на гачок пропонованого большевиками „співіснування”, а наші малодухи і скептики питают: навіщо дальша боротьба? Чи можна з лісової криївки чи з законспірованого закутка збороти найбільшу в Європі державу? Тож чи не доволі вже, мовляв, крові чи не ліпше скоритися і чекати, поки Україну виборять нам танкові дивізії наших союзників в атомовій війні, що осьось вибухне?

Так, з криївки Московської імперії не подолати, але та боротьба завдає найдошкульніших ударів большевицькій системі. України, як суверенної держави, ніякі союзники не будуть виборювати, бо ніколи в історії не бувало так, щоб народ визволяється чужими руками. Хто сам себе не визволить, той залишиться рабом довіку.

Так вчить історія, і так учив словом і живим прикладом світлої пам'яті Тарас Шухевич-Чупринка. Фізичне існування легендарного команданта Української Повстанської Армії припинилося п'ять років тому. В селі Білогорці, недалеко свого рідного Львова, він згинув у бою з московськими комуністами. Але так само, як Петлюра, і так само, як Коновалець, він про-

Е. М.

З НОТАТИКА

31. I. 55. Технік ніколи не може пояснити щось так, як інженер — дуже часто приходилося це спостерігати. І не тому, щоб технік „не знає” (він часто „технічно” то знає ліпше від інженера) або не мав педагогічних здібностей, — ні! Але лише тому, що технік не склонює, скажати б, філософії даної проблеми.

Він (користуючись з влучного вислову І. Вовчука) знає „аритметику” даної речі, але йому недоступна її „алгебра”. І коли в зв'язку з цим, згадуєш ще раз і ще раз наше, таке, здається, болючо-недавнє минуле, то, кінець кінцем, приходиш до одного його самого висновку, висновку нещадного:

ми не могли не програти.

Нашу історію 1917-20 рр. в масі робив, власне, „технік”, „фельдшер”, по-своєму дуже патріотичний, дуже віddаний і, часом, аж геройчний. Але доба вимагала „інженерів” і „докторів”. А їх — майже не було, або, коли й були, то „фельдшер” і „технік”, з чисто „побутових причин” (плюс традиційна наша заздрість!), — відштовхував їх. Це останнє, жаль, незаперечний факт. Ми відштовхнули, напр. геніального і в дусі своїм **наскрізь українського** геолога М. Вернадського. Якби не відважність Василя Тютюнника, що заангажував ген. Сінклера, ми не мали б одного з найплідніших наших мілітарних діячів і т. д. Ці приклади можна множити без кінця.

Для стисlosti треба додати, що слова „фельдшер” чи „доктор” не береться тут в формальнім, „дипломовім” значенні цих слів. Грушевський був незаперечним професором і величим вченим (так ліпше сказати, бо вже трудніше було б замінити це слово словом „історик”). Професором університету був напр. член Директорії В. Швець. Дипломованими інженерами було кілька наших міністрів.

Тут не в дипломах і габілітаціях справа, а в

довжує жити. І житиме в пам'яті багатьох поколінь, як великий символ своєї буряної і кривавої доби. Поет, що сприймає життя ірраціонально, пише:

Рішучість, гарп — розпуки замість,
Взяли і ми з часів старих:
Тих не оплакують слізами,
Хто пориває в бій живих!
Хто там сказав: нема Чупринки?
Хто опустив на щоглі стяг,
Коли ще пишуться сторінки
Його безприкладних звитяг!

чімсь істотнішім і глибшим. І тут ми щільно підходимо до проблеми відчуття й оцінки у нас індивідуальності, проблеми найактуальнішої й найпекучішої.

Але та проблема вимагає не розрізних думок чи статей, але томів книжок. Нажаль, досі не написаних...

2.II. 1955. Яке ірраціональне, досі незбагнене і, певно, незбагнене ї на майбутнє поняття творчості!

Недарма геніяльний чеський критик Ф. Шальда називав її „тъмяним ядром” в психіці творця.

Цього „тъмяного ядра” не дає жаден „дипльом”. Дипльом лише дисциплінує і технічно озброює ту таємничу містичну властивість видатної людини. Яка трагедія, коли суспільство (наслідком цілого ряду цілком „раціональних” причин) втрачає здібність відчувати і цінити видатність видатної людини. Ба, що гірше, починає кидати в неї камінням або згашати її чи звужувати її спроможності (згадаймо хоча б „житіє” І. Франка!). Це, може, найстрашніший гріх, бо гріх проти св. Духа. Наш — нас всіх — найголовніший гріх, за який так тяжко карає нас наша історія.

12.II. 1955. Фіни й поляки знали — вже в день вибуху т. зв. російської революції (ц. т. в момент упадку імперії) — що саме вони мають робити.

Ми того не знали.

Коли пізніший сенатор нашої Держави — бл. п. С. Шелухин запропонував був на однім з перших засідань Центральної Ради правним актом скасувати т. зв. Переяславську Угоду, то це був, справді, „глас вопіючого в пустині”.

„Фельдшери” попросту не могли зрозуміти, чого хоче цей, мовляв, дивак. Покійний оповідав мені про це десь року 1926-27 і аж трясся від люті. А коли в тій же самій Центральній Раді депутат м. Одеси лікар Луценко голосно пригадав присутнім імена історичних ворогів, то якийсь фейлетоніст у рідній пресі назвав його за це „українським Пурішкевичом”.

До речі, цей самий др. Луценко — старий сивий дідусь — пішов до Армії і впав на полі бою з рушницею в руці героїчного року 1919... У інших народів з того постають величні легенди, якими живуть покоління. У нас навіть ім’я доктора Луценка загубилося.

Літописці (якщо ви десь є), пригадайте!

18.II. 1955. Гублячи національне своє обличчя, національну свою індивідуальність, людина одночасно тратить також і людське своє обличчя.

Це одна з найприродніших і найочевидніших правд націоналізму. І ця правда демаскує одну з найбільш діявольських брехонь всіляких „лібералів”, що то ніби так потерпають за „права людини й громадяніна”, свідомо-хаотич-

Дмитро Фальківський

КОМУСЬ ДАНО

Комусь дано діла творить великі,
Що ниткою простягнуться в віки,
А з мене досить, що не був дволикий,
Що серця не міняв на мідяки;
А з мене досить,

що маленькі вчинки

I пориви свої, й діла дрібні
Я не виносив продавати на ринки,
Мов той крамар в базарні дні.
І хоч тепер уже лягла утома
І борозни порізали чоло, —
Я все ж радий,

що кожну кому

В своїх піснях я напоїв теплом;
Я все ж радий,

що вмів співати просто,
Благословляючи людей і кожну мить,
Що мое серце, виснажене досто,
Учили прагнути,

горіти,

і любить.

Тому не заздрю я нічому і нікому,
Хай іншим їх незрівняні діла...

А з мене досить

вміти вкласти в кому

Хочби одну краплиночку тепла.

1929

„Історію Русів” здано до друку.

Видавництво просить читачів „Вісника” допомогти видати цю монументальну працю, — передплатити її.

Ціна книжки на попереднє замовлення (передплату) — 2.75.

Гроші за книжку надсилайте на адресу „Вісника”.

Видавництво.

но мішаючи в одну „аритметичну”, індивідуально-безобличну кучу живих людей, сегрегуючи їх за т. зв. соціальними чи „класовими” ознаками, але одночасно стираючи з них їх „образ Божий” (всі більш або менш соціалістично-шулерські теорії та ідеології).

Нація — то не арифметичне сумування, а, що-найменше вищо-математичне „інтегрування”.

Д. Донцов

В ПЕРСПЕКТИВІ ПІВСТОЛІТТЯ

Трудно за згоду,
Де єднати вогонь і воду
(Народнє прислів'я)

Дорогі земляки не люблять романтики і містички. Люблять факти, реальні факти! Отже зачну з фактів, тільки потім позовлю собі зробити з них висновки, і — чого особливо не терплять многі земляки — сполучити в одну категорію сповидно далекі собі, та в суті речі того самого порядку факти, і дошукатися в них одної духової причини. А накінці вказати, чого ті факти вчать визнавців націоналістичного „вірую“; які їм дають категоричні напрямні в питаннях організаційного характеру. Отже — до фактів!

Рік 1900 був роком, від якого датують своє існування політичні партії на Наддніпрянщині (в Галичині такі партії виникли в 90-их роках м. ст.). Майже всі вони тривали недовго, а коли приглянутися причині їх короткого віку, то знайдемо, що вона була та сама. А саме, в партіях тих гуртувалися люди, які годилися на одну, менше або більше означену декларативну програму, але люди різного духа. Були це мішанина членів різних настроїв, різних вдач, темпераментів, різних світоглядів.

Як відомо, першою партією на Наддніпрянщині була РУП (Рев. Укр. Партия), очевидно, в тодішніх обставинах нелегальна. Маніфестом нової партії була „Самостійна Україна“ М. Міхновського, написана, як би сказали тепер „прогресисти“, — в дусі „шовіністичнім, вузько-націоналістичнім, ксенефобно-ненависницькім, реакційно-традиціоналістичнім і мілітаристичнім“. Ось що пише про цю партію, в її початках, один з її членів (див. В. Дорошенко — РУП, вид. ЦК УСДРП, Львів 1921): „пристало до неї багато української молоді **найріжнішого напрямку**, від радикально-націоналістичного до соціалістичного... З огляду на цей **мішаний склад** своїх членів, РУП, спочатку не мала і не могла мати виразної програми. Згуртувалися в ній... всі..., яких не задовольняло мирне культурництво старої української громади“. Належали до цієї партії і майбутні націоналісти, і

„ес-деки“, і „ес-ери“. Пише автор, що не зважаючи на невиразність програми і гнучкість партійних рамок та толерантію „Гасла“, партійного органу, націоналістична частина, незадоволена соціалістичними тенденціями партії, хутко з неї виступила, заложивши „Нар. Укр. Партию“ (з Міхновським на чолі), яка в 1917 р. перетворилася в партію „Соціалістів-Самостійників“. Яка пропасть існувала між тими двома головними напрямками, свідчить цей самий автор, говорячи про партію „С.-Самостійників“, що відіграла вона „сумну роль під час революції на Україні“. Чому? Бо „прихильників мала ця партія головно у військових кругах. Всякі „отамани“ належали до неї“... Отже, в розгар революції на Україні, коли треба було насамперед організувати своє військо, правовірні соціалісти вважали за великий гріх приставання з отаманами і шукання опертя у військових кругах! Ясно, що люди, такі різні настроями і світоглядами, не могли ужитися в одній партії. Пізніше відскочили від РУП і „ес-ери“, приставши спершу до російських „ес-ерів“, інші знов знайшлися в групі радикалів-демократів (Грінченко, Єфремов).

В 1904 р. Рев. Укр. Партия приймає програму соціалізму К. Маркса, затримуючи все ще характер української партії і організаційну самостійність. Та й це не врятувало її від дальшої сецесії. Група членів (з О. Скорописом і Меленевським) заявила гостро проти гасла самостійності, будучи „прихильна тіснішому контакту з російською соціал-демократією“. (В. Дорошенко — згад. брошур). Ця, закордонна, група Р.У.П. — „особливо відзначалася своєю ортодоксальністю. Всі вони стояли під сильним впливом рос. соц.-демократів і мріяли про з'єднання Р.У.П. з РСДРП. Пригадую собі, якими завзятими „Іскровцями“ були вони („Іскра“ — центр, орган рос. СД); як пильнували, щоб у виданнях не проскочило щось, що могли би рос. товариши взяти за єресь“. (В. Дорошенко). Вони (Скоропис, Меленевський та ін.) були проти „приняття пункту самостійності“, заявляючи, що „приняття цього пункту в корні підсіколо б дальший розвій Р.У.П. в соц.-дем.

напрямку і унеможливлювало б який би то не було контакт не тільки з Рос. СДРП, але, що тоді було для нас далеко важніше, з Бундом" (жидівською С.Д.-єю). Як, даліше пише В. Дорошенко, та московфільська група найбільш журилася тим, як би втягнути українське селянство і робітництво — „в спільну, могутню річку пролетарського руху всієї Росії". Одним словом, варіант А. Гушкіна, щоби „словянські ручії" зіллялись „в русском море". Люди цієї групи й заснували „Український Союз РСДРП", т. зв. „Спілку", обласну організацію рос. С.Д.-її на Україні, що її завданням було робити там те саме, що робили московські большевики й меншевики, тільки з правом (де інакше не йшло) уживати в пропаганді і агітації „місцевої мови".

Так партія, яка хотіла об'єднати найрізноманітніші течії і групи, розбилася незабаром на ворожі частки. Об'єднання людей різної ментальності і різного духа не далося утримати. Таке об'єднання ані не збільшувало ударної сили партії назовні, ані не скріплювало її всередині. Люди типу Міхновського не могли зжитися з українськими марксистами. Знову-ж з цими не могла зжитися течія московфільська. Ця течія довго ще покутувала в мозках української соціалістичної інтелігенції: і тоді, коли від укр. соц.-демократів і соц.-революціонерів відійшли ліві крила тих партій до большевиків, і тоді, коли в березні 1919 р. наші „ес-деки" і „ес-ери" (І. Мазепа, П. Феденко, В. Голубович та ін.) утворили були в Кам'янці проти Директорії короткотривалий „Комітет Охорони Республіки" для припинення оборонної війни з Москвою і для переговорів з большевицьким „урядом" балканського жида Х. Раковського у Києві. Ясно, що таких політиків єднати в одній партії з сторонниками Міхновського, була смішна утопія...

Дальший приклад: в 1918-19 рр. існувала на Україні лише єдина партія, що не називала себе соціалістичною, а навпаки була до всякого соціалізму ворожою. Це була партія „Хліборобів-демократів" (В. і С. Шемети, В. Липинський, М. Міхновський, Д. Донцов та ін.) Але вже на еміграції вона зараз же розпалася. Чез рез ту саму причину: В. Липинський і С. Шемет навернулися до програми „союзу" з (правою, хліборобською, монархічною) Московщиною,

змінивши назву партії на „Хліборобів-Державників" і притягнувши до себе членів, споріднених з духом їх нової програми, Д. Дорошенка і кол. „спілчанина" О. Скоропаса. Не пристали до нової партії ні М. Міхновський з В. Шеметом, які залишилися на Україні, ні Д. Донцов, який відхилив пропозицію до тієї партії приступити. І в цім випадку показалося неможливим єднати в одній організації людей різного духа.

В Галичині було те саме. По першій війні виникла там Укр. Військ. Організація (УВО) з чисто мілітарними цілями. Її „політичний аспект був другорядний і це було її зasadничею хибою". („Вісник", ч. 5-6, 1949). „Політична капіталізація всіх збройних дій була залишена іншим, практичним опортуністам; на зах. землях функцію політичної надбудівки УВО сповнив зразу уряд Зах. Укр. Нар. Республіки Петрушевича", а по 1925 р. — УНДОБ'єднання. Аж, нарешті, „УВО, за спонукою Е. Коновалця, відмовилося слухати політичних доручень Петрушевича", що йшов був „на співпрацю з урядом ССРР". (там же). Довелося зірвати і з УНДО-м, бо воно, ця „на зах. землях політична надбудівка УВО, стала чим раз виразніше на шлях опортунізму": В 1926-29 рр. прийшло „до виелімінування з рядів УВО ненаціоналістичних елементів, зокрема прихильників орієнтації на „Радянську Україну" і соціалістів". (Вісник ч. 4, 1948). Знову, неприродне і штучне об'єднання розбіжних духовно елементів привело до хаосу і розламу організації.

Те саме трапилося з заснованою в 1920-их роках в Галичині партією „Заграви". До неї належали найбільш різноманітні люди від посла С. Підгірського, Д. Палієва, аж до його приятеля советофіла, пізніше ундовця, проф. Кузьмовича, радикала Павлова та соціаліста Індішевського. Солучення в одній партії таких різних елементів і згубило її, а (редагований мною) двотижневик „Заграву" Д. Паліїв, вернувшись з своєї таємної подорожі до ССРР, замкнув, перейшовши майже зі всіма загравістами до націонал-демократів („Діло"), утворивши з ними разом УНДО. Взявши під увагу час, коли виходила „Заграва" (1923-24 рр.), а також вище згадані інформації „Вісника" про те, які впливи ширилися тоді в УВО (яке без відома багатьох спричинилося до заложення „Заграви"), — виразно уявимо собі, що причини, які згубили

і цю організацію, знову були ті самі: мішаний склад членів, механічне об'єднання різнопородніх елементів і — *last but not least* — великий вплив старої і закорінілої язви в національному організмі, вплив московфільських ідей. Те саме, що було з „Загравою”, сталося і з партією Хліборобів-Демократів, і з СДРП, і з РУП.

Новітні часи? Те саме! Перший розлам в Орг. Укр. Нац-ів був викликаний подібними причинами (гл. „Вісник” Ч. 4, 1948) — в організації утворилися два центри, Провід Укр. Нац. за кордоном і — краєва Екзекутива, кожний з власними політичними концепціями, причім Кр. Екз. негативно ставилася до співпраці з легальними партіями, які „поборювали деморалізуючі впливи націоналізму”. Не можна було під один дах зводити людей різного духа. Повторилося це і в „ребетівщині”, коли вона схотіла звести націоналізм на шляху майстренківщини й визнання „сучасної України”.

Досить фактів! Яка є їх причина? Причина та, що кожна революційна, самостійницька група, поки ще вона є в періоді не „*ecclesia triumphans*” а щойно „*ecclesia militans*”, ніколи не знайде для своєї акції апробати і активної підтримки легальних партій, не створить з ними жадного тривалого об'єднання. Ті, кого Міхновський звав музейними українофілами, так само як „спілчани” 1900-их рр., або як політики Центр. Ради, ундовці і радикали в Галичині, або „прогресисти”, „демократи”, або просто ново-комуністи на еміграції, — всі вони, чи в країні, чи поза нею, представляють звичайно табір сторонників „легальної боротьби”, „реальних можливостей”, „муравлиної праці” мінімальних цілей і компромісів з кождочасовими „власть імущими” і їм директиви дающими. Все одно чи тими останніми будуть рос. соц.-демократія, чи мара „союзу трьох Русей”, пошестє марксизму, чи керенщина, або КЦАБ. Коли ті „муравлі” вимахують іноді (на святах) прапором „самостійної і соборної”, то є це маска, як маскою є поклони в церкві новочасного фарисея. Ібо про будень вони все готові ті пишні гасла замінити гаслами драгоманівщини, винниченківщини, або скрипниківщини, залежно від „обставин”, від „актуальності” самостійницьких гасел, або просто від *Quis ego!* чергового чужинецького Юпітера. Їх політика, звичайно, надихана передусім патріотизмом своєї партійної

крамнички, а замість віри в ідею і в конечність боротьби за неї, тою чи другою дозою спекулянства (В. Винниченко, І. Мазепа, УНДО, Фронт Нац. Єдності Д. Палієва, або „Сучасної України”).

Це є люди, яким органічно чужа всяка ідея великого формату, всякий постулат одвертої боротьби з чужою силою, далека горяча любов до свого, їх герої — це зовсім окремого сорту герої. Для них напр. в наші часи на Україні — „прапороносці української національної революції”, це головно патріоти, які пристосувалися до совєтської дійсності і тихо працювали в підсовєтській літературі, в економічних і фінансових установах, в статистиці, в техніці, в хліборобстві і т. п. Оці „творці реальних цінностей” на підсовєтській Україні й були правдиві „герої”. Певно, були героями „так само” і ті, що боролися збройно за Україну в 1917-1921 рр., але на другім пляні. Правда, мусять призвати апологети творців „реальних цінностей”, що не стояли на висоті положення наші демо-соціялістичні партії в роки революційні і в попередні; мусять призвати, що були вони „під впливом соціялістичних ідей”; що боялися — „оголошувати боротьбу інтернаціональному соціалізму”; що зволікали з творенням свого війська; що вагалися розпочинати „безкомпромісуву боротьбу за самостійність”. Але все ж таки це були „герої”! Їх хитання — „не були наслідком безрадності наших провідних верств, не були наслідком їх слабодушності чи зрадливості”. Ось як вибілює тих „творців реальних цінностей” один професор, що з психікою музейних українофілів на еміграції уважає себе за націоналіста...

Отже ні! В очах націоналіста ті прогріхи і недотягнення, які перечислив професор, якраз були істотою того їх духовного складу, який випалити вогнем є завдання націоналіста. Інші, того самого складу й психіки, оборонці подібних же „героїв”, всіми силами намагаються обезцінити „стару концепцію героїзму” — такого непр. ген. Де Кастрі, оборонця Дієн-Бієн-Пу, „історичних і вигаданих Гераклів, Ахілів, Цезарів, Байд-Вишневецьких”, бо теперішня модерна людина не любить „давнього, класичного героїзму”! Героем голоти є тепер той політик, що привів до капітуляції в Індо-Китаю, і що хотів вже зліквідувати французыку імперію в

Африці. Але наших Швейків — прикмети цього „героя” вражаюти своєю свіжістю, незвичайністю, бо потрапив він виступити проти „національних пересудів”, проти „безглаздя класти тисячні жертви”. Що з того, що нема в нім „ні патосу, ні закликів”, що „холодом циніка відівід слів” отого модерного героя? Він є ідеалом „реальних політиків”, вони „відкривають в ньому свого героя, що ставить знову в центр світової політики” країну, на чолі якої примха долі його поставила, щоби, по сімох місяцях, того „героя”, якому так необережно зробила рекламу наша преса (Свобода, 14. I. ц.р.) — викинути на смітник історії. Як можуть з людьми, подібними тому „георрві”, єднатися з націоналістами.

В програмових питаннях не може бути ніякого єднання націоналістів з „героями” подібного типу. Не може бути єднання з ними, бо на місце всякої боротьби ставлять вони згубний компроміс, замість національних традицій — ту чи, іншу доктрину інтернаціоналізму; замість засадничої боротьби з пануванням зайд на Україні, — співжиття з ними, або навіть визнання їх зверхності; замість ідеалів стародавньої, історичної України — перекреслення всіх її традицій політичних, соціальних і релігійних. Не може бути об'єднання з політиками типу отого „модерного героя” ще й тому, що ці останні „прогресисти”, „демократи”, соціалісти, всі вони заражені гангреною (сказати б по-англійськи) „лефтізму”. Всі вони скоріше чи пізніше скочуються в баюру комунізму: як радикали, які прilаскували московським большевикам, коли ті душили свободіну Еспанію, як згадані вище кам'янецькі миротворці, як „сучасні українці” і пр., в баюру московофільства. Ті, що прийняли доктрину націоналізму, повинні бути людьми іншого перекову, іншої психіки, окремого духа, глибокої віри, великого запалу, людьми характеру. Не повинні вони ані творити об'єднань з капітулянтами, ані толерувати в своїм власнім середовищі чужородний елемент, отих „героїв нашого часу”.

Скажуть, що й ті „герої” теж вірують у „вільну соборну і самостійну”? Та й що з того! Сказано ще в Євангелії: „і біси в Бога вірують, і — трепещуть”. Так і ці „герої”: знають бо, що коли встане Україна, про яку снів, яку викликав Шевченко — вони не стануть на її чолі. В справі того об'єднання маємо досі неперестарілу запо-

відь М. Міхновського, яку многі з його фальшивих прихильників нині промовчують. За його часів теж існували оті „модерні герої” у вигляді музейних українофілів, які (писав він) — „виплекали цілий культ страхополоства, виробили цілу релігію лояльності з нечуваним сервілізмом і бездійністю... Ми візьмемо силою, що нам належиться по праву... Нехай страхополохи і відступники ідуть, як ішли, до табору наших ворогів, їм не місце поміж нами. Нас горстка, але ми сильні нашою любов’ю до України”.

Ця заповідь мусить бути актуальною для націоналіста і в наші часи. Є народня пословиця — „За Хмеля було людей жменя, та все добрих”. Це має бути дорожоказом для тих, хто хоче створити ефективну силу націоналізму. Скажуть: але ж це диктатура меншості! Диктатура? До неї стремлять головно ліві течії. Вони ж то уважають, що „Фашісти”, монархісти і прочі „реакціонери” є „вороги народу”, так само як і „куркулі”, яких треба позбавити всяких прав в публичному житті. Вони ж заявляють, що „Демократичні свободи тільки для тих, які демократію визнають”. Хто ж верховодства таких „Демократів” не визнає, той — „ворог правопорядку” (п. „Листи до приятелів”, ч. 8, 1954 р., Нью-Йорк, ред. М. Шлемкевич)... Здається ясно? Отже про диктатуру з тими „прияителями” не розмовляємо.

Що ж до панування „меншості”, то суспільство завше веде якесь меншість, особливо в переломову добу. Чи українські атеїстичні марксисти 50 літ тому, та й в 1917 р. — не були зникаючою меншістю серед приватновласницького й релігійного народу України?

Чи гасло самостійності, піднесене Р.У.П. в 1900 р., не було гаслом невеличкої меншості, не кажу вже народу, а навіть національносвідомої інтелігенції тих часів? Чи політичні партії, в т. зв. демократичних країнах, не творять невеличкої меншості, за якою йде більшість? Одна меншість веде за собою більшість терором, друга — демагогією й обманом, апелем до найнижчих інстинктів маси (як писав Достоєвський — „во ім'я завісті, равенства і піщеварення”), треті, апелюючи до шляхетних сторін людської душі, до почуття чести, любові до отчизни, ненависті чужинецької тиранії.

Ось чому тричі мав рацію Міхновський, кажучи — „нас горстка”, горстка ідеалістів-рево-

люціонерів, які відмежовувалися від „льоялітів”, „сервлістів” і „безідейних”. Бо єднання з ними, як свідчать згадані вище приклади, розхитує власну організацію, ослаблюючи її активність. Могікани старого українофільства мають занадто тверді чола, щоб їх життя могло чогось навчити.

В тисячний раз оповідають свою „казку” безконечних: єднаймося з „мінімумом об’єднавчих постулатів”! Єднаймо всіх, хто „невідмовиться підписатися” під різними голосними гаслами.

„Єднаймо всі партії в один міцний кулак”!. Так ніби сервлістів і прислужників чужої ідеї, драгоманівців, винниченківців, політичних московофілів або героїв „муравлиної праці”, — можна зложити в який би то не було кулак, та й ще на большевиків! Так ніби членом самостійницької групи може бути кожний, хто „не відмовиться підписатися” під максимальними кличками.

Ні, ці об’єднавчі рецепти — вони для „реальних політиків”, які пристосовують свої цілі до кожнотасових „обставин” або до „генеральної лінії” чергового протектора. Їм, що немають жадних принципів, мішаница членів різних „принципів” не зашкодить і не поможе.

Не про них я говорю. За ними завжди стоятимуть верстви інертні, спраглі спокою, кар’єри. Говорю про інші партії, про ті, які знають, що від 1900 р., Україна і світ вийшли з доби стабілізації, мирного процвітання, співживуття народів, просвіти, кооперації, парляментарного крутійства і маслосоюзів, — з доби „малих діл”.

Світ вступив в добу катастроф, воєн, переворотів, злому старих установ, розвалу держав, династій, еліт, розхитання привичних аксіом, в добу творення догм, відновлення правдивих традиційних правд, в добу боротьби. Зокрема Україна вступила в еру, яку заповідав в „Заповіті” Шевченко — Коли доведеться рвати одвічні кайдани і зросити рідну землю врахою злою кров’ю, в еру, яка вимагає ідей і людей великого формату, „Чистої крові”.

Хто це розуміє, мусить, як за Хмеля зібрати в окрему організацію людей хоч жменю, та добрих, людей одного духа, які справді можуть зробити з себе один міцний кулак. Коли граєте в карти, коли хочете вести гру і виграти —

мусите добирати собі карти **одної масти** (атутів-„козирів”). Коли захочете „об’єднувати” всі масти, „всякої тварі”, — програєте. „Трудно за згоду, де єднати вогонь і воду”. Організацію того рода — я назвав колись Орденом. Більш як 20 літ тому, писав я про це: „Будьте безпощадні до хоруговок на даху”. Тих політиків, що йдуть за вітром, які достроюють свої „ідеали” до кожної ситуації, до всяких обставин. В переломові хвилини, „обставин” так валять в тім’я реальних хоруговок, що вони зовсім туманіють, стаючи повільним знарядом в руках того, хто в імені „обставин” приходить з молотом чи батогом в руках.

Там, де в нації дозріває перелом, в добі загального розгардіяшу духового і морального, в часи захитання цінності визнаваних одними із заперечуваних другими, — нічого не дасть механічне порозуміння, тільки збільшить разом і розклад. В такі переломові години мусить прийти до зудару, мусять з’явитися носії одної об’єднаної ідеї, гурт нових людей... Знаком часу є віра, не сумнів; догма — не партійна програма; характер, — не число. Ле-Бом каже, що „ментальну стабілізацію” в людині і в групі витворить лише „приняття якоїсь горячої віри”...

Дати нову людину, пана хаосу, новий ідеал, може тільки уgrpування типу Ордену Чину. „Тільки таке уgrpування загартує дух загалу, скристалізує думку покоління, випростує його моральний хребет. Лише воно з’єднає коло себе не недовірків а вірючих”, і — об’єднає націю. Досвід політичного життя України останнього півстоліття проречисто доводить це.

П. Филипович

ЗДИВУЙ...

Здивуй увагою своєю
Той черепок, що зник і виник! —
Там в стінах темного музею
Колишніх задумів спочинок.

Там крізь минулого тумани
Мистецтва ще горять сузір’я,
Там квітами із порцеляни
Вквітчалось тихе Межигір’я.

М. Слобожанин

ХАРКОВУ МИNUЛО ТРИСТА РОКІВ

Харкову минуло триста років. Харківський Університет 17. січня скінчив сто п'ятдесят років свого життя. Дати, які нікого особливо не хвилюють. Харків не може похвалитися популярністю. Його не люблять. Це „большевицька столиця” України. Це місто ненависних Вапліте і Хвильового. У старих емігрантів з ним зв’язаний спогад про брудне, з жалюгідними річками губерніяльне місто, із скандалально анахронічною, до речі — бельгійською, „конкою”, з погано освітленими вулицями, на нерівному бруку яких немилосердно кидало, коли вас віз „ванько”. Нові емігранти пам’ятають про невеселі роки перебудови, коли тротуари роками заливала грязюка з поритих вулиць, багато з нас із прокляттями згадують Холодну Гору і Чернишевську, не менш часто згадують організований німецькими визволителями голод. Гірлянді повішених і чимало інших невеселих річей... І справді, нелюбі місто. Пейзаж? — Та його ніби й нема (хібащо парк на краю Харкова і лісопарк за ним?). Болото, а пізніше голий асфальт, мало дерев у місті (вони розрослися тільки під час війни, коли їх за голодом і страхом не помічали). Північно-східні вітри взимку, що заморожували на величезному майдані Дзержинського, а літом суховії... І те, що за двадцять літ виріс новий Харків — залізобетонний, теж не викликає хоча б ділового задоволення із зробленого: поперше, робили большевики, подруге, після всього нами баченого в Західній Європі й Америці — це ж просто мізерне.

Негарне і нелюбі місто. І у багатьох нема приемних спогадів про нього. І все ж таки українцеві є що згадати з історії цього центру Слобожанщини, цього „не Парижу” (як звав його Хвильовий). Є що згадати, є над чим подумати, переглядаючи його позбавлену ефектних, геройчних сторінок історію губерніяльного міста, яке в 1901 році мало 60% „великоруського” населення.

Налічують Харкову триста років. Академік Дмитро Багалій заснування нинішнього Харкова відносить до 1654-1655 років. У дикому полі, де перед тим гуляли раз-у-раз татари і „царські ратні люди” — сторожова московська служба, стали осідати „черкаси”. Вони були

потрібні для охорони кордонів, і тому їм спершу давали жити „по своєй чаркаській обикності”. Але вже й тоді московські воєводи не любили слобожан-українців, що в тій колонізації назаводи з двох країн виразно брали гору. Вони в листах до Москви називали харків’ян лінюхами й п’яницями, обвинувачували в „маловір’ї”, неохоті молитися за царське „здравіє”. Та справа є справою, і царі спершу шлють до Харкова грамоти, потверджуючи старі черкаські „обикності”.

Місто виникло в дикому степу. Росло полкове місто спершу дуже повільно, в небезпеках від татар, що 1679 року підходили під саму маленьку кріпость, у центрі якої незабаром, в 1689 р., став Покровський монастир, нині найстаріша споруда в місті. Небезпека від татар змінилася на небезпеку від московських воєвод. Після великої пожежі 1733 року в 1738 і 1741 роках приходила чума, а безнастанна участь у походах та в постачанні російській армії, утримання москалів, що розпоряджувалися в місті свого постою, як у завойованій країні, суворість „генералітету” — все це доводило слобожан, як тоді писалося, „до польного ізнеможення”. „Ізнеможені” дійшло краю, коли харківські козаки повернулися з семилітньої війни пішки, бо коні, як каже історик, або подохли з голоду, або були взяті „під армію” з платою по півтора карбованця за коня, що коштував двадцять. (Скільки разів пізніше повторювалася ця історія?). Але харківські козаки мали таки в собі щось від підприємницького духу колонізаторів. Мабуть це наклало печатку мінливості, тієї своєрідної „безтрадиційності”, що її закидають Харкову...

З війною під московським „генералітетом” не щастить, але торгувати Харків уміє. Ярмарки відомі з 1659 року, відомі й клієнти з Криму і Польщі, не кажучи про Москву. В 19 столітті п’ять офіційних ярмарків у Харкові налічуватимуть 81 день за рік. Місто упорядковують, як уміють, за плянами з Петербургу. Харків після скасування полку стає центром губернії, потім намісництва, далі знову губернії, що із Слобідсько-Української 1835 перейменована була на Харківську. Місто розташоване на болотах між

трьох маленьких річок, тулившись коло кріпости. Збудували „присутственне міста”, перед приїздом Катерини II спорудили палац для губернатора. Старі харків'яни пам'ятають кам'яний стовб, поставлений 1785 року на межі міста — тут у певні дні тижня відбувалися публічні карти. Сполучення з навколошніми слободами й хуторами: маєтком родини Квітки-Основовою, Гончарівкою, Панасівкою, Журавлівкою, Іванівкою — іноді було неможливе. На місце нинішнього головного залізничного двірця поміщики й харківські урядовці їздили полювати на качок.

Непривабливе, мале (в 1802 році менше, ніж Охтирка або Валки) місто мало колосальну перевагу не лише ярмарками, з яких на початку 19 століття Хрищенський мав 10 мільйонів обороту, а Успенський — до 8. Харків ставав центром освіти. Ще 1727 року білгородський єпископ Єпифаній Тихорський перетворив школу при Покровській церкві на колегію, що поступово набрала світського характеру, так що в кінці 60-их років там викладали не тільки нові мови, математику, архітектуру й музику, а й геодезію, артилерію та інженерну справу (згодом цю школу перетворили на духовну семінарію). Серед викладачів колегії недовго був Сковорода, — не міг ужитися в атмосфері офіційного навчального закладу. Важливим наслідком харківського періоду його життя було створення гуртка людей із слобожанського дворянства, гаряче відданіх освіті. Сковороди не стало, але його духовні діти захоплено підтримали безнадійну на перший погляд ініціативу фантаста Василя Каразина, і на світ з'явився Харківський Університет.

Народжений у Кручику під Богодуховом син військового інженера із греків Караджі, Василь Каразин ніяк не вкладався в норми звичайного життя малоросійського дворянства. Його невдала спроба втекти за кордон, з примхи Павла I, скінчилася наближенням Каразина до двору. Підкинувши новому цареві — Олександрові ризикований сміливого листа, ненадовго здобув його прихильність і використав її, щоб перемогти конкурентів, які мріяли про університети в інших, відоміших містах України, і здобути царську згоду на заснування університету в болотяному Харкові з 5.373 населення „мужеска поля”. Каразин ішов через усі перешкоди, за-

хоплений льокальним патріотизмом. Про Сковороду він казав: — „Ми під чубом і в українській свитці мали свого Пітагора, Орігена, Ляйбніца”. Гурток приклонників слобожанського Пітагора, передусім Квітки, Ковалевський, освічені сумчани Паліцин, Ушинський, Шидловський, Алферов, спонукали жертвувати на університет степових сусідів — Халявських, що мріяли про кадетський корпус для своїх Трушків. Харків'яни знають пам'ятник — постать Каразина, що виголошує промову перед дворянськими зборами 31 серпня 1802 року. Промова ця була сповнена, за свідченням сучасників, такого вогненного патосу, якого не може передати ніякий камінь і який пробив упертість твердих хуторян і добився їх грошових зобов'язань. Приятель Сковороди Єгор Юрійчин, міський голова, добився асигнувань від купців міста, а харків'яни — слобідські козаки, тоді вже „військові обивателі”, безплатно виділили для університету 125 десятин приміської землі.

Та це був вибух. За ним прийшла раптова царська немилість до Каразина, інтриги міністра освіти — землячка графа Завадовського, і Каразин за різкість і поквалівість у підготовній роботі був наказом усунutий від справи університету. На урочистості відкриття батько першого українського університету не був присутній. Йому надіслали привітання. Він замкнувся в маєтку й хвилював сусідів нечува-ним досі влаштуванням долі своїх кріпаків, яких наділяв землею й реманентом, влаштовував їм селянську самоуправу, пізніше заснував Філологічне Товариство. Дійшов він із своїми сміливими проектами до того, що професори Харківського Університету пізніше дістали нагоду подякувати йому ділом, зібравши між собою чималу суму, якою допомогли Каразинові в скрутну годину.

Колосальне моральне значення університету в Харкові і вплив його не відповідали його забезпеченню. Створений вибухом ентузіазму місцевих патріотів, він лишався пасинком імперії. Сто років буквально задихався він своїми кабінетами й лябораторіями у небагатьох старих спорудах, і лише в 20 столітті, завдяки невисипущій енергії Дмитра Багалія здобувся на нові будинки. Брак грошей зводив часто наївець пляни запрошення видатних чужинців

на професорські катедри, що в середині минулого століття не раз були вакантними по кілька літ. Не було грошей на систематичне видання університетських „Записок”. Далеко гіршою була система настирливого контролю влади... (Але, звичайно, за большевиків стало далеко важче!). В перше століття життя університету увесь культурний Харків із цікавістю стежив за безнастансною боротьбою професури і проти „зовнішнього” ворога, царської влади з її безпосереднім представником-куратом („попечителем”) і проти „внутрішнього” — консервативної професури, що її інтриги особливо далися взнаки українцям.

Вислання владою німця професора Шада, спалення дисертації Костомарова і, пізніше за-борона праці Сумцова, боротьба за університетську автономію (особливо проти статуту 1884 року), студентські заворушення — це все факти, які довго хвилювали харківське громадянство, аж поки з 1900-их років не почалися грізніші події. Але поряд було і дещо дрібничкове, але цікаве, в своїм безглазді дуже близьке до відомих проявів сталінського режиму — очевидно, в іншому пляні. Була довгорічна боротьба з куратором учбової округи, бо він не хотів віддавати університетові найкращих на той час авдиторій, перетворених на канцелярію та квартиру „попечителя”. Були царські приїзди, позначені для харків'ян не абиякої важливості подіями. Царі були великими прихильниками уніформи, і Микола I виявив свій гнів супроти студентів за недбалість, а Олександер II 1853 року, в добу „квітучого” лібералізму, віддав двох студентів до арешту „за неуменіє отдать поклон”.

I в цій атмосфері університет ріс і робив своє діло — згромаджував культурні сили. Йому зобов’язані появою перші харківські часописи „Украинский Вестник”, „Харьковский Демократ”, „Харьковские Известия”... Ціле піднесення романтичної доби, без якого не можна уявити собі нового українського національного відродження, якнайтініше зв’язане з далеко не романтичним Харковом. Квітка-Основ’яненко — не тільки батько нової української прози, а й місцевий громадський діяч, передусім засновник постійного театру в Харкові. Гудак-Артемовський був не лише цікавим поетом, але й професором Харківського Універ-

ситету, аматором ефектних, проте дуже поверхових викладів. Амвросій Метлинський, Костомаров, Срезневський, Корсун, Петренко, Розковщенко, що, відкривши на своїй батьківщині скарбницю мови, історії, етнографії, з запалом кинулися ці скарби збирати, — вони були безпосередньо з університетом зв’язані. До харківської групи романтиків тяглися скромніші, але не менш западливі прихильники рідного слова, як Степан Александров, Писаревські, Кореницький. Рух захоплював людей чужих походженням і ставив їх на службу українському слову; так було із Срезневським, Бецьким...

Діяльність гуртка, що з нього кожен лишив помітний слід у бідній ще дошевченківській літературі, — в збірниках як „Украинский Альманах”, „Утренняя Звезда”, „Запорожская Старина”, „Сніп”, петербурзька „Ластівка”, „Молодик”, „Южный Русский сборник”, стимулювала працю позахарківських романтиків, як Боровиковський, Макаровський та інші, менше помітні, і то на багато років пізніше.

Поволі йшло життя Російської імперії. Друга половина 19 століття була похмура. Місто зростало і багатіло: 1842 було до 40 тисяч мешканців, у 50-их рр. 60 тисяч. Харків перетворювався на промислове місто; з’явилися залізниці. Місто посувалося до приміських тіл, щоб їх поглинути. Але не кращало, лишалося невпорядкованим. Виключений з Київського Університету, Багалій оселився з колегами-студентами на Мордвинівському провулку, що тепер у самому центрі міста. Безпосередніми їх сусідами були „ракли” чортового гнізда (так звалися землянки на пустирях коло Університетського саду). Створені у 80-их рр. Ветеринарний і Технологічний інститути були на околицях міста, і сполучення з ними довго лишалося важким. Значення нового культурного центру підносилося. Університет обrostав науковими товариствами: виники Історично-Філологічне Т-во, Т-ва Дослідників Природи, Експериментальних Наук, Математичне, Фізично-Хемічне, Наукової Медицини й Гігієни, пізніше — Юридичне. У 80-их рр. закладено Громадську Бібліотеку, що швидко збагачувалася. Збагачувався музей. „Прогресивна” частина професури, зокрема української, підтримувала зв’язок із громадянством (зокрема з

родиною Алчевських), і при такій співпраці, напр., Харківське Товариство Грамотності в 1891-1901 рр. видало книжок більше, ніж петербурзькі або московські подібні організації — але ж це був час найгострішої цензури (в цілому це товариство з 95 брошур видало лише 5 українською мовою).

Після деякого піднесення 60-70-их рр. українське життя пішло в підпілля. В університеті група Безсонова чинила опір будь-якому просуванню українських сил, і Потебня, підтримуваний молодим Багалієм, болгарином Дріновим, пізніше Сумцовим і деякими з передових росіян, був у безперестанній війні з „істинно-русськими” професорами. Українська громада, яка існувала від кінця 50-их рр. і в якій спершу брав участь Потебня, що багато працював над українською етнографією, перекладами, що публічно, і то в раді університету, вшанував річницю Квітки й видав його твори (1878), — на початку 80-их років слабла. Шевченківські панаходи кілька років були мало не єдиним способом виявлення симпатій до української справи. Очевидно, форми треба було вибирати дуже обережно: адже в ці роки в Харкові посилено шукав сепаратизму куратор Воронцов-Вельямінов, відкнута була за доносом дисертація з українською тематикою Сумцова; про Потебню доносили в Міністерство Освіти, що вдома кільком слухачкам читає лекції з теорії словесності; історика російського права Дитятіна усунули з катедри, бо навчав у себе дома студентів; 1884 року над ректором університету вели слідство за ліберальну промову на акті; того ж року навіть заборонено оголошення в газетах про панаходу за спокій душі Костомарова. Але й тоді, надаючи, очевидно, викладам цілком лояльної форми, читав лекції з історії України Багалій, вивчив історію Слобожанщини, дещо пізніше готував видання творів Сковороди; Сумцов працював над українською літературою 17 століття, а далі розгорнув етнографічну працю. Харківське Історично-Філологічне Товариство з 1877 р. працювало плідно як українська організація (довгий час під головуванням Потебні). Підтримувало зв'язок із провінціальними етнографами (як поет Манжура, Петро Іванов та інші), організувало великого значення архів. Цікаво, що й тоді, як у добу романтизму, знаходилися визначні чужинці, що входили сво-

єю працею в українське культурне життя: досить згадати Дрінова, Олександру Єфименкову, Єгора Редіна...

Літературне життя без нормальних можливостей друку, зрозуміла річ, лише жевріло. В затишному будинку на Коцарській вулиці доживав віку поет Я. Щоголів, запізнілий романтик, що в 80-90-их роках випустив свої збріки „Ворскло” і „Слобожанщина”. З Харковом тієї доби зв'язана діяльність В. Александрова, на Сумщині працював якийсь час Б. Грінченко. Час від часу приїздили українські театральні трупи, викликаючи піднесення, особливо у молоді, що обожнювала Заньковецьку.

На порозі нового століття Харків був одним із найбільших міст імперії. Положений біля багатонадійного Донбасу, вузловий пункт, зв'язаний залізницями з усіма важливими промисловими центрами, він за офіційною статистикою 1897 року мав 240 фабрик і заводів із 10,650 робітниками, переважно чужоплемінного походження; сюди треба додати понад 4,000 ремісників, армію урядовців, державних і приватних, зв'язаних із різними торговельними, фінансовими, промисловими закладами „Юга Росії”. І далі велику роль грають ярмарки з напливом чужого елементу. Харків розплівся, щороку виникали нові заводи, але він усе ще зберігав характер невпорядкованого губерніального міста. Дедалі зростало значення Харкова як медичного осередку — Пастерівський Інститут Харківського Медичного Товариства кількістю щеплень проти сказу й дифтерії в 1900 р. зайняв перше місце в світі. Страшні своїми берегами, занечищені ріки, багато небрукованих вулиць, брак світла по краях міста... Ганьбою поряд із будинками в стилі „модерн” виглядав живий свідок „зв'язку” з Заходом — „конная железная дорога”, попросту „конка” бельгійського товариства, що невигідним для міста контрактом перешкоджала поширити трамвайні лінії.

Університет, Технологічний, Ветеринарний, а на початку війни Сільсько-Господарський і новий Комерційний інститути, жіночі курси, численні середні державні й приватні школи, ряд наукових товариств, понад 20 періодичних видань, книгоzбірні й книгарні, — усе це в умовах царської Росії надає Харкову обличчя міського центру русифікації. 1905 рік активізує діяльність осередків російських партій. Серед чи-

зарубежных стран. Но это не означает, что в Китае не было интереса к русской культуре. Важно отметить, что в Китае интерес к русской культуре был не только в научном, но и в практическом аспекте. Китайцы были заинтересованы в изучении русского языка и культуры для работы в Китае. Это было связано с тем, что Китай был крупнейшим экспортным рынком для России в то время.

Самые известные китайские учёные и писатели, такие как Чжан Цзянь, Чжан Чжун и Чжан Чжун, были знакомы с русской литературой и даже писали на русском языке. Они были заинтересованы в изучении русской культуры и языка для работы в Китае. Это было связано с тем, что Китай был крупнейшим экспортным рынком для России в то время.

Однако, несмотря на то что интерес к русской культуре был велик, он не был таким же великим, как в Европе. Важно отметить, что интерес к русской культуре был не только в научном, но и в практическом аспекте. Китайцы были заинтересованы в изучении русского языка и культуры для работы в Китае. Это было связано с тем, что Китай был крупнейшим экспортным рынком для России в то время.

Таким образом, интерес к русской культуре в Китае был велик, но не столь же великим, как в Европе. Важно отметить, что интерес к русской культуре был не только в научном, но и в практическом аспекте. Китайцы были заинтересованы в изучении русского языка и культуры для работы в Китае. Это было связано с тем, что Китай был крупнейшим экспортным рынком для России в то время.

Важно отметить, что интерес к русской культуре был не только в научном, но и в практическом аспекте. Китайцы были заинтересованы в изучении русского языка и культуры для работы в Китае. Это было связано с тем, что Китай был крупнейшим экспортным рынком для России в то время.

Важно отметить, что интерес к русской культуре был не только в научном, но и в практическом аспекте.

модерного руху. Нема добробуту, бо нема волі і приватної ініціативи, нема здорової конкуренції, що в 20-их роках швидко залікувала рані, завдані „воєнним комунізмом”... І тут лишатимуться, очевидно, завжди більші чи менші злидні, доки існуватиме совєтська система.

Але що з українським Харковом? Царська імперія його не знищила, хоч для того були, здавалося, всі передумови. Не знищили і большевики, хоч Харків 20-их років спершу здавався дуже кволим для боротьби за своє українське обличчя. Але як за доби „харківських романтиків” 19 століття, так і в добу „українізації” знайшлися сили для великої роботи. Знищили кащебеувські мудргелі університет, — але роботу розгорнули науково-дослідні катедри, сили, потроху зібрані в попереднє десятиліття: — історики, очолені Багалієм, згруповані навколо молодого це Плевака літературознавці, керовані Синявським мовознавці, ентузіястичні краєзнавці. Їх не перелічуємо: це вже не 19 століття, і тут ідеться про десятки імен... Сьогодні ще важко врахувати зроблене — не зважаючи на безглазде втручання високих совєтських урядовців — у музеїйній справі, в бібліотеках, в архівах Харкова. Погоджуємося, що лише дещо з' совєтської доби увійшло в „золотий фонд” літератури, але годі заперечити просто колosalну роль літературного руху в Харкові 20-их, початку 30-их років (та це окрема тема!). Хто вкаже щось подібне до наслідків роботи Книгоспілки, видавництва „Рух” чи Держвидаву за одно лише десятиріччя 1923-1933 років? Нашим проежектерам та еміграційним „плянувальникам” було б дуже корисно ознайомитися з „Літописом Українського Друку”, щоб скласти уявлення про те, що вдалося зробити за кілька літ у майже цілком зросійщеному Харкові і на що в реальному житті, навіть у несприятливих політичних умовах, спроможна творча українська енергія. А українізація школи, а театр, а музика?...

І здобувши все це в безнастанній небезпечній грі з вогнем, наповнюючи дозволений большевицькою владою культурний процес своїм змістом, — Харків із стиснутими зубами переживав невеселі дні — а ще більше ночі, прислушуючись до руху авт — лихой пам'яті 1933-1938 років, переживав, дедалі більше позбуваючись українських науковців, педагогів, письменників,

мистців, акторів, інженерів, кооператорів, що вносили своє в фантастично напруженну боротьбу за творення української культури.

Холодом і сьогодні проймає харків'яніна, коли згадує він завалені снігом вулиці вимираючого, півмертвого вже Харкова часів німецької окупації, без світла й води, без хліба, без права після четвертої години вийти на вулицю, Харкова, обвішаного замерзлими трупами, — і головне, Харкова, що втратив надію на краще, надію, яку плекав, терплячи від „братніх” обіймів Москви і чекаючи помочі з Заходу... І все ж таки в тому Харкові знайшлися люди різних поколінь, груп і фахів, що намагалися вести українську роботу. І побачили вони, яка справді українська молодь росла з тих, здавалося, покомсомолених харківських юнаків і юначок. Не згадуємо на імення ні старших, ні молодших: багато з них є між нами на еміграції, багато з них між собою пересварилися, з багатьма і ми сваримося (інакше не можна — бо це живе життя!). Але ми знаємо, що тоді — в тих нестерпно пекельних умовах жив і діявтаки український Харків...

Непомітно скінчилося тристаліття зовсім молодого ще Харкова. Це місто, що за 300 літ жило на свободі лише кілька місяців. Місто, в якому найстаріший у нашій землі університет і одна з найкращих бібліотек носять примусово начеплені чужою владою одіозні для українця імена. Це місто з десятками знищених церков. Це місто, де на глум постати Шевченка оточили на пам'ятнику емблемами тих, хто гнобить його землю. Місто нерозібраних (і чи добре збережених?) архівів, неописаних українських літературних скарбів, захованих від людей пам'яток мистецтва, місто бібліотек із ув'язненими книжками ув'язнених і загиблих українських авторів... Місто неписаної правдивої історії, місто, багатьох видатних діячів, яких навіть не вільно згадувати. Місто, в тюрмах якого закатовані, розстріляні і спалені тисячі українців... Однак знаємо, що і в найтемніші дні минулого ніколи не згасав у ньому український дух. Два рази в найтяжчі періоди нової історії України це місто внесло вже неоцінений вклад у відродження нашої культури. Гірко бачити його сьогодні полоненим, але ми певні, що не менше зробить Харків і в ту велику годину, про яку ми зараз думаємо з Вами, Читачу.

Проф. В. Січинський

ВИЩА МИСТЕЦЬКА ШКОЛА В ХАРКОВІ

ДО 300-ЛІТТЯ ЮВІЛЕЮ МІСТА ХАРКОВА

Після славної Київської Академії, з початком XVIII століття, на Україні були школи вищого типу в Чернігові (з 1700 року), Переяславі, Білгороді, Полтаві й Харкові.

Харківський колегіум відіграв особливу роль в розвитку освіти на Лівобережжі і на його базі власне постав Університет в 1805 році. Колегіум було заложено в Харкові в 1727 році, а вже в 1765 році тут була заснована Мистецька Школа вищого типу. Ця школа, чи то факультет Колегіуму первісно мала назву „Новоприбачочні кляси Харківського Колегіуму”, згодом „Рисувальні кляси” при Харківському Колегіумі. Була це власне перша мистецька школа вищого типу після Київської Академії і Маярської Школи Печерської Лаври в Києві, а друга мистецька школа в Російській імперії, петербурзької Академії мистецтв, що була заложена в 1758 році.

Мистецька школа при Харківському Колегіумі поділялася на нижчі кляси рисування (з граверством), вищі кляси малювання і спеціяльні „Архітектурні кляси”. Програми навчання цілої мистецької школи не тільки не поступались перед Петербурзькою Академією, але значно її перевищували тому, що в Харкові крім спеціяльних мистецьких предметів, навчали загально-освітніх предметів вищого ступеня. І так навчали: грецької й латинської мови, риторики з пітикою, філософії з богословією, історії з географією, аритметики з геометрією, французької й німецької мови.

З історії школи знаємо, що в 1767 році провадив рисувальною клясою І. Саблучок, а з 1770 року також маярською школою. Було тоді в 1767 році 35 учнів і поміж ними Лаврентій Калиновський і Семен Маяцький.

Іван Саблучок (діяльність в рр. 1735-1778) визначний майстр і педагог половини XVIII ст., був в 1735 році вивезений з України малим хлопцем до петербурзького хору, разом з іншими двома хлопцями-українцями — Лисенком і Головачевським. В 1759 році, цебто на другий рік існування Петербурзької Академії, І. Саблучка „преділілі” на маярську науку

і вже в слідуючому, с. т. 1760 році, він дістав в Академії титул „академіка”. В 1761 році він стає професором Академії, а в 1765 році членом Ради Професорів Академії. Згодом переїздить на Україну і в 1767 році стає професором Рисувальних клясів у Харкові, де вчить аж до 1773 року, коли залишає школу через хворобу на сухоти, якої набрався у Петербурзі. Цікаво, що в російській літературі його „охрестили” на Саблуков! (Веретніков, Сборн. Харк. Іст.-філ. Общ. XIX, ст. 824). В 1776 році провадив рисувальною клясою С. Маяцький, а в рр. 1777-1783 вищою малярською школою.

Про Семена Маяцького знаємо, що був сином священика, в 1767 році вчився у Рисувальних клясах в Харківському Колегіумі, а в роках 1773-1775 в Петербурзькій Академії Мистецтв під проводом славного українського портретиста з Києва Дмитра Левицького. Збе ріглась інтересна оцінка Д. Левицького свого учня, як з боку його мистецьких успіхів, так і характеристика вдачі С. Маяцького. Д. Левицький писав, що у Маяцького він професор „звірського нрава і глупого каприза не мог ніяк істribit” і що Маяцький „подтверджав мне все гда о своєй вольности і учености семинарской... требуя от всіх к себе уваженія”. В той же час Д. Левицький говорить про С. Маяцького „об успіхах в живописі сумніваться не можна, если би не ввійшло в мозг єго самолюбіє”. В 1783 році С. Маяцького в місяцької клясі замінив Л. Калиновський.

Лаврентій Калиновський походив з української старшинської родини, теж вчився в Рисувальних клясах під проводом І. Саблучка, а в роках 1773-1783 у Петербурзькій Академії мистецтв у того самого Дмитра Левицького. В цьому випадкові професор написав про Л. Калиновського, що він відзначається „хорошим нравом і поведінням з прилежності к ученію”. По закінченні Академії Л. Калиновський іздив за кордон удосконалюватися, а з 1783 року став керувати вищою місяцькою школою в Харкові. Ще маємо відомості, що місяцькою клясою в Харкові проводив Василь Неминущий.

Таким чином бачимо, що провадили Мистецьку Школу при Харківському Колегіумі виключно українці, вихованці тої самої харківської школи. Якщо вони і вчилися в петербурзькій Академії, то знов таки під проводом українських визначних мальярів, бо кращих мистців Петербург не мав.

Архітектурні кляси при Харківському Колегіумі викликають значний інтерес, але відомостей збереглося дуже мало. Відомо, що цією клясою з 1776 року провадив архітект А. Вігард, якого називали „архітектурним учителем”. В 1783 році його місце зайняв Михайло Калиновський, а в роках 1783-1789 Петро Ярославський.

Петро Ярославський визначний український архітект другої половини XVIII століття, своєю працею тісно зв'язаний з харківським мистецьким осередком. Початкову технічну освіту здобув в Харкові в „Архітектурних клясах” під проводом згаданого А. Вігарда (коло 1768 р.), згодом вчився в Москві, а з 1780 року став „штатним архітектором харківського намісництва”. Йому належить більшість тогочасних визначних будов у Харкові, в цілій Слобожанщині і почасти в намісництвах: Київському, Курському і Новгород-Сіверському. Твори П. Ярославського мають тісний зв'язок з українським барокко і взагалі старшою культурою українського мистецтва. Як каже Д. Гордєєв, „В проектах Ярославського перед нами продукт тої місцевої культури, що оформлювалася в краю, який перероджувався на ще живому спадковому зв'язку з добою козацького Харкова з його Колегіумом та Новододатковими Клясами” (Записки Іст. Філ. Відд. УАН, Київ, 1927, кн. XIII-XIV, ст. 386).

Російський уряд в Петербурзі, в своїй централістичній політиці, кривим оком дивився на розвиток мистецької школи при Харківському Колегіумі, тим більше, що вона робила конкуренцію Петербурзькій Академії. А треба знати, що в початках існування цієї Академії, її науковий рівень стояв дуже низько. Приймали туди студентів майже без ніякої освіти, переважно підлітків, як „підмайстрів”, а в самій Академії не навчали, учнів, щоби підвищити їх інтелектуальний розвиток. До того ще теоретичних предметів майже не було. Але й таких учнів з московського населення було дуже мало, тому

петербурзький уряд насильно посылав до Академії переважно українців, які мали здібності і просто глупі до мальярської праці.

Отже петербурзький уряд в 1789 році зліквідував мистецьке огнище в Харкові. А, щоб це не виглядало на повну ліквідацію, рисувальні Кляси Харківської Колегії приєднав до „Головного Народного Училища” в Харкові, а вищі мальярські Кляси зовсім закрито. (В. Веретніков, „Сборн. Харк. Іст.-Філ. Общ., т. XIX, X, 1913, ст. 224-234).

Архітектурні Кляси Харківського Колегіуму мали широку програму вищої технічної школи. Навчання проводилося не тільки з мистецької сторінки, але вчили також будівельної техніки й практики провадження будівельної праці. Що сталося з архітектурними клясами — невідомо, правдоподібно були також зліквідовані. І так Харків залишився без архітектурної школи понад 1/2 століття. Щойно в 1852 році при Харківському Університеті, який постав у 1805 році на базі Колегіуму, була відкрита катедра під проводом архіт. Михайла Львова.

Про М. Львова відомо, що народився в 1819 році, закінчив Петербурзьку Академію мистецтв, працював у Катеринославі в рр. 1836—1839. Заснована при Харківському Університеті катедра архітектури теж вимагала оборони проти нападу централістичного російського уряду. Рада професорів Харківського Університету в 1853 році в проханні до Міністерства Освіти, про потребу катедри архітектури, між іншими, писала, що „обов'язки викладати архітектуру вимагають не тільки мистецьку, але й енциклопедичну освіту і дар слова і всім тим вимогам відповідає М. Львов”. До 1857 року М. Львов викладав на Університеті — історію архітектури, історію будівельного мистецтва та теорію красних штук. Між іншими працями архіт. М. Львов перебудував будинок Університету і був першим винахідником збіжевих елеваторів. Відомо, що ще жив в 1872 році.

Цікаво відмітити, що після ліквідації мистецької Школи при Харківському Колегіумі, російський царський уряд так і не спромігся відкрити державну мистецьку школу в Харкові протягом цілого XIX. століття. В той час були в Харкові лише приватні школи, або школа утримувана коштом міста. В 60-тих роках була в Харкові відома мистецька студія Шрайдера. В 1869 році

заснувала рисувальну школу майярка Марія Раєвська—Іванова. Вчилася вона в Петербурзькій Академії Мистецтв, де в 1868 році одержала звання мистця за образ „Смерть селянина в Малоросії”. Нарешті в перших роках ХХ. стол. була заложена в Харкові Мистецька Школа коштом міста, яка відограла помітну роль в мистецькому житті Слобожанщини. На базі цієї школи в 1924 році постав Художній Інститут.

Ліквідація Вищої Школи в Харкові в 1789 році і прагнення гальмувати кожну українську ініціативу в тому напрямку була постійною і „традиційною” політикою російського уряду, починаючи від ліквідації автономного устрою України, аж до наших днів. Згадаємо кілька таких пророчистих фактів.

Відомі плани Т. Шевченка про заложення Академії Мистецтва в Києві, кінчилися його арештом. Приватна Мистецька Школа М. Мурашка в Києві (1876-1901) ніяк не могла добитися удержання. Щойно в 1901 році дозволили відкрити таку школу в Києві, з застереженням, що вона має бути середньою і приготувати молодь до вступу до Академії Мистецтв... у Петербурзі! Проект Вищої мистецько-промислової школи в Києві І. Терещенка 1900 року, на яку він жертвував 200.000 карб., пролежав в канцеляріях петербурзьких міністрів рівно 14 років (до І. світ. війни). А капітал, що зрос в 1917 році до суми 1/2 мільйона, загарбала „соціалістична” влада Москви. Українська Державна Академія Мистецтва, заложена в Києві Українською Центральною Радою 22. листопада 1917 року, була Советами в 1922 році переіменована на „Інститут Пластичних Мистецтв”, а в 1924 році на „Художній Інститут”. До нього також долучено Архітектурний Інститут, який був заложений в Києві за доби УНР в 1918 році. Але вже в 1930 році графічний факультет перенесено до Харкова під назвою „Поліграфічний Інститут”, типу середньої школи. Зате в Москві відкрито Вищий і „Єдиний” в ССРП Поліграфічний Інститут. Тоді ж у Москві (коло 1934 року) відкрито „всесоюзну” Академію Архітектури, як найвищу архітектурну школу і дослідну установу. Щойно в 1938 році відкрито Академію Архітектури в Києві, але лише, як дослідчу установу і то фактично, як філію Московської Академії. Досі Академія Архітектури в Києві спромоглася видати один том

Григорій Косинка

В ЖИТАХ

Це все було просто до дрібниць: і я, і заспаний ранок, і сивий степ. Я пам'ятаю хороше тільки ранок: заплаканий у росах, молодий, і трохи засоромлений сонцем, що смутне купалося у стрижні.

— Ну, ну... вже й цілуватися лізе!

Кажу це до сонця, бо воно безцеремонно грається волосинками на моїй нозі, любовно оглядає забрьохану колошу на штанях і сміється з мене крильцями бджіл: „дізік, дізік”...

— Дізік?!

Я починаю сердитись, бо що таке — „дізік”? Дізік — страшне для мене слово, бо воно нагадує мені про дійсність, раз, а друге, в нашій революційній термінології це є дезертир, а я товариші, саме до них і належав!

Маєте:

— Коли, думаю, сонце починає шукати дезертирів — до села не піду, небезпечно (такий наш звичай дезертирський), а просто собі левадами, благо що неділя сьогодні — сплять в житах.

Так і постановив; левади манять мене зрадливо вербами, городи пахнуть полином, м'ятою, але мій вірний товариш — жита.

Ляжу в долині, де тліє під сонцем Гордина могила, а передомною степовий шлях. Гнилище, Чорносливка, далі...

— В жита!

...Одкрасувались — наливаються, через тиждень-другий — копи, а зараз доторгають; у мене почали дзвонити коси, серпи, а важкий колос схилявся до землі, — але в цю хвилину старий чорногуз поважно пройшов травою до болота, поклонився на всі чотири сторони, піймав необережну жабу і під глухий клекіт сплюхав на ставищі дикиу качку.

— От, дурна жаба, правда?

Це мое слово до японського одрізана, але після цього я рішуче встаю, підкочую колоши

своїх праць „Архітектурні пам'ятники” (в 1950 році), тоді як Московська Академія видала десятки томів.

Отже, хто заперечить, що большевики продовжують і поглиблюють політику царської Росії?

і сміюся до своїх ніг, а вони ж у мене міцні, рівні, сильні (волоссям обросли, а мені баба казала: то — сила); заглядаю у стрижень: там теж до мене посміхається сірі, гарні очі, розплатланий дуб горить на сонці та визирає ще дитяче обличчя Корнія Дізіка.

Показую йому кулака й ловлю зором слід чорногуза.

— Треба рушать! Поснідати би не вадило.

Але пригадую, що коли в селі побачить солдат зелену сорочку, спокійно прицілюється з рушниці, наче в суху вербу, і вигукує, стріляючи з ляку: „стой, ні-с-мєста!”

Правда, це буває дуже рідко, бо ми, дезертири — народ бойовий, а ходимо обережно, особливо вечорами; засиніло — село наше, а ранок — жита обминаємо. Рішив не снідати, хіба можна до служби Божої хоч рисочку до рота брати?!

...Коп'ях сіна підсмикав; підбив ногами (хай слід затреться), уважно оглянув свою „японочку” — засунув її за пасок штанів, картуз на очі, а стежкою чорногуза — в жита.

Не пішов, а поплив... Бо мені не привикать до одноманітного ритму хлібів, і степ для мене знайомий, як моя „японочка”: хвилюється ранками, дзвонить хвилями в обіди, а вечорами, коли доторгають жита, лягає спать.

Іду знайомими стежками: широкий Розділ зустріне мене пшеницями, Темник привітає житами, а коло Гординої могили — крайкова синіми льонами плахта з вівса, ячменю і п'яних гречок.

Все так просто, ясно, і раптом:

— Чого це курить стовповий шлях?

Лягаю. Японка косо дивиться на дооргу, мої нерви приймають пісні поля і, здається, починають підспівувати сами; десь над ухом б'ється крильцями джміль, гуде, розсотує нерви, і мені до болю хочеться піймати його і задавить...

Ще пильніше вдивляюся на закурену дорогу, „кавалерія, кавалерія” проноситься іскрою думка, гасне на синьому льону і твердо рішає — „убити двох, трох, а тоді що буде... Застрілиться”.

Але мимоволі кладу на обніжок голову, засовую босі ноги в жито, виправляюсь тілом і жду, мої нерви уже не співають, а тільки дзвонянять тихо — „дзінь, дзінь!..”

Думаю:

Копит горить під сонцем, — багатий їде...

За півгоней від мене, спиняючи ристю сивого коня, проіхав гнилицянський багач Дзюба, і жито передало його голосну, трохи чваньковату розмову:

— Ого-го, брат! Житомирська губернія повна тепер ними, служить не хоче в комуні, а все льогі хліба подавай!...

А другий на возі:

— Комісарами хотять бути?

— Комісарами? Хай чортом буде! А то як ніч, — з винтовкою до вікна йде: „дайош!...”

Сіра смуга піску, білий копит коня, а за ними мое непереможне бажання вистрілити, але пам'ятаю наказ отамана Гострого — „не вилазь і не стріляй”, дивлюся на жилавий дерев'яний під обніжком, де лапками заплуталась і борсається у медовнику бджола, посміхаючись, та лізу в густий льон.

— Хай буде ї так...

Дзінь, Дзюба, дзінь... Це дзвонить степ на обід; мене од голоду починає ссати під ложечкою і я, щоб заспокоїти його, мимоволі думаю про Дзюбу:

— Мабуть добре поснідав? Подумаєш, герой тобі який знайшовся: „комісарами хотять бути?” А хочби й комісарами?... Ні, Гострому скати не можна... Уб’є...

Перед мною проходить житами тінь розстріяного на городі Дзюби комуніста Матвія Киянчука, і мені чогось до болю робиться сумно:

— Дзінь...

Я на бочке сижу,
Под бочкою качка,
Мой муж — большовик,
А я — гайдамачка!

І підморгне! Молодець був Матвій, коли вели його...

— Дзінь...

Про комісарів я не думаю, Гострий може одвести вночі й мене купатись до стрижня, а все-таки мені цікаво: „хто вони такі?”

Степ зустрічає низькими поклонами пашні вітер, а він проходить полями — теплий, ніжний, смикає за вуса горду пшеницю, моргає до вівса й довго, довго цілує кучеряві голови гречок — п'є меди степові.

Я киваю йому головою своє „не знаю”, сам хочу думати про Киянчука, але якимсь напруженням волі встаю і зразу ж присідаю, бо на

дорозі майорить під вітром червона хустка (я із свого логва бачу тільки хустку), китиці, мов пучки калини, торкаються колоски, вони кокетливо посміхаються до сонця, а вітер схоплюється у мене над головою маленьким вихором і танцює.

— Плювати мені тепер на Гострого! Іду на зустріч, може хоч пиріжка дасть, коли не з нашого села. ...Дезертирові все можна! Аихи, кучерява!

— Ой, злякається... З неділею, куди йдеш?!

— не сказав. — тільки подумав: „невже Уляна?”

Я од здивування підсунув на лоба картуз, — „що ж буде далі?”

Стояла ж передо мною справжня Уляна, а з нею стояла обора панська і шість волів у плузі

— орали степ колись...

Степова дичка — запалена, засмажена, а очі — два жучки воду носила.

— Здрастуюй! — і стала.

— Здорова будь, Уляно! — хотів посміхнуться і не міг; вона довго дивилася на мене, видно думала, а коли її око впало на моє дране коліно, де спокійно лазила божа корівка, соромливо засміялась, тільки губи якось по-дитячому затремтіли, на колосок покотилася непомітно сльоза... Сині очі питали мене:

— Хіба ти, Коріню, забув ясла коло чорного вола „Зоряна”?... А коли цілував мої очі — на сміх показував через вибитий сучок зорю, — казав: „вони похожі на неї, правда, Улясю?”...

Я простяг руку, але не зінав, з чого почати розмову, і якось по-дурному спітив її: „Тебе Уляно тепер і не впізнають...” І тихо впало на дорогу її слово:

— Змінилася.

А далі я просто не пам'ятаю, що сталося: вона зайніялася, рвонулась до мене і глухо крикнула:

— Які вороги ми... Ні, Коріню, нам не так треба! Ходім, сядемо.

Я сп'янів... Не знаю, що питав у неї, і що казала вона мені, а тільки пам'ятаю, як буйно захвилювались жита, затримтів від радості льон і гарячий вітер припав грудьми до землі.

Колоски слухали:

— Ти їй досі такий славний, Коріню... хочеш цілувати? Цілуй, хай хоч один день буде наш!

І гладила рукою мій чуб, а його розчісували

уже другий рік дощі, сніги і дике вовче дезертирське життя...

Вона сміялася:

— Хіба ти не знаєш моого Дзюби? То, Корнію, зуби чортові, а не Дзюби!

Я поклав голову на її коліна і слухав, бо це була загублена в житах моя доля:

— У мене так наче пісню хто списав — „тільки їй мала мати три сини й три дочки”...

Я боявся сліз і п'яно запитував Уляну:

— Правда, тепер наливаються жита? А в нас: скоро в бір підемо, — життя панське, а голод собачий — прийдеться грабити. День іде і смерти ждеш: товаришів у вас багато?

... — Ех, Коріню! Наливаються. ... Стій, скажений, не рви!

Я бачив на тонких поділках Уляни гарно вишиту „жидівку”, на пазусі — кленове листя і все кругом було п'яне, а червона хустка зайніялася їй горіла степом од краю до краю!

— Уласю... Тепер мені нічого не страшно!

— Мила Уласю...

Шептали колоски, а вона соромливо підсмікала хвартух, кидала мені морелі і бозько з тихою журбою, нагадувала: „піду до матері, це ж він поїхав до волоости заложником, а то ж нікуди не пускає”...

Барю Уляну їй у двадцятий раз, а може в останнє запитую кленове листя:

— І досі любиш?

Льон заморгав:

— Ой, безстыднику, хоч би не питав! Любиш?

— перекривила їй додала: — проковтни морелю, а потім попрашаємо, — тихо поцілувала, рвонула льону горстку їй очі були сині — мов льон, а хустка гасла.

— Прощай, Корнію!

Цалі по-старому повела бровою, моргнула їй засміялась:

— Наливаються жита... Більш не треба, прощай! — Поклонилась низько на шляху і покотилася зеленими вівсами у веселу Чорнооливку по матери.

— Дзінь...

— Дзвони, степе! Я довго лежу їй слухаю, як дзвонить у такт дзвонів степу мое серце: лізе божа корівка, беру її ніжно на руку їй запитую: „хочеш на коліна, до сонця?”

— Можна. Так, берись лапками за штани, далі .. дурна, падаєш? А я, по-твоєму, як держуся?

Але ти не знаєш, ні, ти не знаєш, що я Корній Дізік, п'яний сьогодні в житах, а?

— Г'яні жита, розступіться! Плювати на смерть Гострого, — я співати хочу, чуєш, степе?!

Ой, що ж бо то за ворон...

І горить передо мною ще й досі Гордина могила під сонцем, червона хустка Уляни і я, коли згадую своє дезертирське життя...

Питаєте про Матвія Киянчука? Розкажу, але не зараз, бо в житах загубилася моя доля і мені хочеться плакати, мов дитині, або співати старі, коли згадують молодість, а я ще хочу співати!

Лісовик.

ЯК БУЛО З ГЕН. СВЕРЧЕВСКІМ

Місяць березень 1946 р. це для сотні Командира Хрона, місяць найбільших подвигів і слави. В березні 1946 р. зліквідовано пограничні застави, в бою у Височинах ми розгромили польський карний загін. Два дні пізніше звели бій в селі Середнє-велике і Лукове, де приїхало близько 3000 польського війська виселювати людей. Але найбільшим нашим подвигом була ліквідація ген. Сверчевского.

З тактичних причин наша сотня була розподілена; одна частина під командою сотенного Хрона оперувала в околицях Середнє-велике і Лукове, а друга частина під командою Граня, в околицях Вислови.

Командир Грань зарядив збірку, щоб приготуватись до вимаршу. Ідемо до містечка Яслиська на акцію. Перед відмаршом приходить двох зв'язкових з наказом Командира Хрона, щоб негайно долучитись до Хрешатої. Дорога досить важка. На полях сніги. Грузнемо в болоті. Найтяжче перейти ріку Ославу, яка на весну прибуває. Коло Бродів цілий час засідки. І так, по двовідному марші, добиваємося до Хрешатої.

Скоро знаходимо табір, який містився над селом Сукупове. Ми ще стоїмо в лаві, коли Командир Хрін зробив збірку своєї частини і поставив її проти нас. Чотовий Грань здає звіт. Стоїмо струнко. Очі наші мимоволі пробігають по лавах, чи є всі ті, яких ми залишили, як розходилися. Дарма — кількох друзів вже бракує, а між ними і мою односельчанину, який згинув таки в обороні свого рідного села.

Командир сказав коротку промову. З'ясовує наше положення, чому ми були розчленовані. Хоч ми мали втрати

— одна і друга група, проте ворожі пляни знищити нас узимку пішли на марне. Потім дав наказ відпочити, чистити зброю, бо завтра чекає нас велика робота.

Дня 28. березня гарний морозний ранок, 3.30 — ще темно, а в таборі вже рух. Хлопці поспішно п'ють каву, яку приготовили кухарі. Припиняють ленти, гранати, все пристосовують так, щоб легше можна було підсуватися без шуму. Година 4-та. Наказ: в трилаву збірка. На малій галявині стають дві сотні повстанців, переважно синів Карпат, готових піти і в пекло, коли Командир Хрін поведе. Перша стоять сотня Хріна, даліше Командира Стаха.

Виходить Хрін, службовий старшина звітує, командир вітає нас покликом „Слава Україні!“ — „Героям Слава!“ „Україна в неволі! Визволимо її!“

Проходить Командир перед лавами, як звичайно бальорий, вдивляється кожному увічі. Хлопці, сьогодні погуляемо! Дає наказ залишити всі речі, які нас обтяжували б, хворих, ранених і кухню. Ми стрілецьким порядком відходимо на Схід. Провадить нас славної пам'яті чотовий Зенко, який прекрасно орієнтується в тих околицях. Машуємо Хрешатою. Переходимо попри зруйновану шпитальку, в якій польське військо вимордувало наших ранених, лікарів і мед-сестер, разом 17 осіб. Далі сходимо надолину, переходимо через село Рябе, з якого вже вивезли всіх людей. Ідемо ще трохи лісом і знов село, котрого назви не пригадую собі. Тут уже треба пересуватись обережніше: до Балигорода всього 4. км., а в Балигороді љ Тісному кватирує багато війська. Щойно тут ми довідалися, що йдемо на засідку над шосою Балигород — Тісне.

Година 8.30 ранком. Наближаємося до шосе. Направо від нас гора. Командир повідомляє, що на тій горі будемо займати становища. Нараз чути сильний гук моторів від сторони Балигорода. Паде наказ-бігом на гору, займати становища! Вибігаємо на гору. На шосі тільки курява. Наша передня стежка завважила танкетки, які поїхали до Тісної. Це була передня сторожа генерала. Скоро розтягаємо розстрільну в такому порядку: перша від Балигорода сотня Стаха, далі сотня Хріна; наша чета під командою чотового Граня на правому крилі творить ніби охорону від Тісної.

По лінії проходить наказ; як тільки надійуть машини, перший вогонь починає середину, а тоді щойно ми.

Розглядаємося в терені. Гора, де ми зайняли становища, поросла корчами. Перед нами, внизу, мала річка, шосе, колись ще було село Колониці, яке поляки знищили; далі знову ліс. Якщо б ворог тікав до ліса маємо добре поле до обстрілу; можемо висісти всіх.

Раптом із закруті, від сторони Балигорода, показуються машини; попереду особова, велика, а позаду вантаж-

ні, повні війська. Посуваються поволі, впевнено. Кожний з нас притаїв віддих. Беремо поляків на мушку. Ще хвилина, ще секунда і вистріл з пістолі, а з ним заграли кулепетри.

Машини поцілені: крик, зойк ранених, живі займають становища в рові. На передню машину, видно, хлопці не звернули уваги, бо в ній було декілька людей. Вона же нестеться до ліса! Але наш чотовий Грань наче нюхом вичув, що вона найважніша. Хлопці, з кулепетрів по ній! Загоркотів Е. М. Г. Машина стала впоперек. З неї вискачує кільки людей в широких шинелях, деякі в шапках з блискучими поясами. Один без шапки, з лисою головою, у білій шинелі. Його підхопили двоє інших і почали з ним втікати до ріки. Це був генерал зі своїм штабом.

Бій розгорівся. Поляки завзято бороняться. Деякі машини горять. Поляки зорієнтувались, що назад їм не втекти, підсунулись ровом під гору так, що ми не можемо добре їх обстрілювати, бо гора досить стрімка і кулі переносять, а гранатами ще задалеко. Далеко надолину неможна заганятися, бо знаємо, що їм скоро прийде поміч. Дивлюся, чотовий Грань встав на повний ріст, оглядає поле бою. Поляки почали бити по ньому, хочуть, прогляті підірвати його. Паде наказ: „Зайчик лишиться на горі. Ройовий Оленець, кулепетник Лісовик і Нетля і хто на охотника, біgom на долину-взяти їх з флангу. Мусимо дістати лису голову!” Зривається кільканадцять хлопців, біжимо під градом куль. Коло мене ройовий Волинець і мій амуніційний, стр. Грубий.

Раптом бачу — за корчами, недалеко передімною, кількох поляків і то з блискучими „отоками”. Вони розгублені, бо ми також в польських уніформах. Довго не можемо думати. Довга серія з кулепетра кладе того й його штаб, що говорив, що такий ще не народився, щоб його поцілив.

Але повстанська куля досягла його. Перед тим ще скупався добре в ріці.

Збігаємо никаке, переходимо річку і перед нами прекрасний терен. Ми на задах польської розстрільної. Попинаємо косити. Тут бачимо докладно, як лежить той з лисою головою, в білому плащі, тільки медалі побилискують до сонця. Стрілець Антіпко Й. Когут пробують дістатися до машини. Вже недалеко. Ще перебігти полянку і вже машина!

Аж тут, на наше нещастя, ліве крило взяло нас за поляків і давай кропити по нас! Мусимо відступати в річку. З гори подають знак, щоб скоро відступати, бо ідути танки на поміч і можуть нас відняти. А шкода відступати, добре хочби ще одного кропнути. Виходимо скоро на гору. І щойно тепер чуємо втому.

Командир Грань нетерпелився, чи є всі. А що

Дмитро Фальківський

ПОЛІССЯ

Очерет був мені за колиску,
В болотах я родився і зрос.
Я люблю свою хату поліську...
Я люблю свій зажурений ліс...
Що там тропики, пишні пампаси!
Загляньте-но в пушу до нас!
Я оддав би за неї одразу
І Тибет

І Урал

І Кавказ...

А поліське похмуре болото?
Пів Полісся вода залила...
Тільки де-не-де хутір самотній,
Тільки де-не-де клаптик села.
Хоч у злиднях живемо, у бруді,
Та призвілля яке на весні,
Коли виставиш вітрові груди
І летиш, і летиш на човні.
А вода і хлюпоче, і плаче,
Захлинається в лютій злобі.
Ну, скажіть, в кого серце гаряче,
Як весну навесні не любить?

— — — — —
І укриють безкраї простори
Білокурі чайки і човни,
Тільки слухай, як води говорять
В буйнім заспіві свята весни...
Тільки слухай, як хвилі хлюпочуть,
Як нестримана повінь гуде:
Зайвий рух — і за обрій заскочиш,
Зайвий рух — і навік пропадеш.

— — — — —
А коли зарегоче негода, —
О, тоді не жартуй із води!...
Як для неї — чортяки — не вгодиш —
Ох, вазнаєш же, брате, біди...

хлопці, зробили? — Так є, друже Командир! Лежать над річкою, тільки шкода, що не могли взяти живими.

Поспішно сходимо з гори. Тільки ми скрилися в лісі, як поляки обскочили танками гору і зачали битись між собою, думаючи що це ми.

Нам щасливо вдалося добитись до коханої Хрештатої. На другий день донесено, що велика маса війська оточує Хрештату, а лиса голова, яку ми кропнули — це був генерал Свєрчевський з його штабом.

(З збірки спогадів, яку готовують до друку б. вояки УПА)

Попокрутить тебе, поповертить,
Зажене, де й макар не бував:
Не одного закрутить до смерти,
Не одна пропаде голова.
Проковтнуть сивоусі тумани
В свою пашу тебе і човна,
І ніколи, ніколи не встанеш
У болоті із глейкого дна.

— — — —
А на ранок, як сонце прогляне,
Як затихнуть гарласті вітри —
Тільки хвилі гудуть неустанно
І ряботинням болото ятрить.
Та на березі ходить, блукає
Пів села, заглядаючи в синь:
— Ну а може таки прибликує
На човні чоловік, або син...

— — — —
А пізніше: плачі, голосіння...
А пізніше: жалоба в селі...
Так гартує природа до бою
Нас із самих малесеньких літ;
Ми зрослися, побраталися з водою,
І живемо, як вміємо жити.
І не дивно, що любимо змалку
Буйну воду і буйні пісні:
Наше серце — це серце рибалки,
А життя наше — книга борні...

Кайда Анатоль

НАЦІОНАЛІСТИЧНА ПШЕНИЦЯ

(Невигадана історія)

Пізньої осені 1941 року українськими шляхами, через села і степи йшли на Схід сірі змучені валки українського населення. Їх вигнали з сіл і містечок, з колгоспів і фабрик загони енкаведе та „істребітельних” батальйонів. Наказали евакуюватись, бо інакше... Енкаведисти багатозначущо показували на пістолі та кулемети. Жінки, діти, старі, каліки витрачали останні сили, щоб якнайскорше відірватись від клятищих енкаведівських загонів, покидаючи рідні села, хати й садиби, з яких виселили їх примусом. А за товпами народу, степами й лісами греміли гарматні постріли, брязкали залізом танки, палахкотіли загравами пожежі, нищилося потом і кров’ю запрацьоване добро. В пилу і бруді, під дощами і вітрами, голодні та на смерть знесилені, падали селяни мертвими на шлях, позначуючи власним трупом „осмалену землю”. Часами над шляхами і полями з’являлися чужі та „свої” літаки, кропили кулеметними кулями землю та товпі нещасних

евакуйованих. Люди падали у болото, лягали до ровів, шукали захисту у садибах та степах. Залишаючи метрвих, живі знову сунули вперед, десь на схід, куди наказав Сталін. В загальному гурті знедолених, „евакуювалася” стара; виснажена, худа людина, років під 70. Сірий, забруджений напівгумовий дощовик, заляпаний грязюкою, зовсім не захищав від пронизливого холодного вітру. Полатані штани обтріпалися на колінах, а гумові мешти зовсім розлізалися. Підошви й каблуки були поприв’язувані шворками та дротом. Людина неслася на собі невеличку дерев’яну, власної роботи, валізку та мішок. Поряд з старим шкандібав хлопець років 17. Бліде, виснажене обличчя. Великі сіро-сині очі глибоко запали у глазницях. Ніс загострився, вуста обезкровлені. Але очі горіли твердою рішучістю і впертістю. Хлопчина і стара людина, тяжко дихаючи, ледви переставляли ноги. Вітер різав обличчя, дрібний сніг проникав до тіла і холодив його крижаними голками, але вони все йшли та йшли. Назад повороту немає. Заду два грізні і жорстокі окупанти розгравали величезну криваву розгріу на смерть і життя за українську землю, за її пшеницю, за українські багатства. Коли обое підійшли до річки, міст вже був зірваний. Хтось сказав що минулого дня ранком над річкою вже з’явилися були німецькі мотоциклі. Вони стріляли через річку до противлежного берега і раптом зникли.

Стара людина спустилася до річки, попробувала ногами лід і промовила:

— Тонкий ще. Не витримає. —

— Щож робити? Назад повороту немає. А може б ми, діду, десь перечекали, сховалися б? —

— Назад повороту немає. Перечекати?... Ні — не можемо. Викріють, розстріляють. А мішка нікому не віддам. —

— Ваша правда, Василь Сергійович. Мішка віддавати не можна... Щось треба робити. —

— Валізку залишаю тут. Мішок заберу з собою. Може лід витримає. —

— Я вам допоможу. Мішок не тяжкий. Я сам. Це ж мое життя. —

Василь Сергійович та хлопчінсько обережно спустилися на лід, знову потопталися — посунули плавуном до противлежного берега. Лід під ними гойдався, тріщав, „ходив хвильами”. Старий тягнув мішок за собою. Нарешті досягли противлежного берега, піднялися на бугор, на якому чорніли корчі.

— Стой! Хто йде? Хто такі? —

З-за кущів вийшли три совєтських вояки.

— Свої — відповів хлопчина.

— Свої — промовив за ним Василь Сергійович, беручи мішок на плечі.

— Стояти і не рухатись. Зараз розберемося, свої чи не

свої, — промовив один з вояків. Він поволі підходив до Василя Сергійовича, тримаючи на поготові кріса.

— Що там у тебе в мішку? Що за мішок? —

— Звичайній мішок, а в мішку зерно. Пшениця. —

— Жадібний ти, діду, як я бачу. Пшеницю тягнеш за собою. Що — в колгоспі набрав? Ех ти, дрібнобуржуазна психологія? —

— Тут щось не те, — промовили одни до другого вояки.

— Пшеничка чи ні, але чому якраз пшеничка? Ви хто такі. Документи? —

— Втікачі, евакуйовані. —

Ну ось і брешеш, старичок. Евакуйовані пішки не йдуть. Їх везуть на автах. І пшеницю з собою не несуть. Нащо вона їм? Їсти? Евакуйованих харчують. Ти старикан, признавайся ліпше хто ти?

Давай мішок сюди. Пшеницю твою конім віддамо, коли розберемося. А може вона у тебе підозріла? —

— Моя пшениця, це — спеціальний сорт. Сам виплекав. Робив досліди. Пшениці не дам. —

— Ось воно що! Сам виплекав. Спеціальний сорт. А чи не німці її виплекали і послали тебе в розвідку, з пшеницею людей троїти? — Вояки націлилися на старого та хлопця крісами.

— Ти старий, не крути. Ти фактично хто будеш? Звідки? —

— Я агроном Василь Канівець. Ось мої документи.

— Чічіткін! Забери у нього документи і відведи у штаб. Там розберуться. Та дивись, щоб не втік. Напевно німецький шпигун. По всьому видать. —

— Товариши, це помилка-промовив хлопчина. Я знаю, що він агроном. —

— Не розговарювати. Сургучов, виконуйте з Чічіткіним наказ. Ведіть до штабу. —

— Так є. Відвести шпигунів до штабу. Там розберуться.

Сургучов з Чічіткіним клацнули замками крісів, настали їм у спину.

— Ну, шагом марш. Шаг вправо, шаг влево, стріляємо без попередження. Рухайтесь. Що до землі прикипіли? —

Старий з хлопцем пішли. Василь Сергійович раптом осунувся, ще більше посірів, цілковито зблід.

— Пшеницю я мушу врятувати, — подумав агроном Канівець. — Не дам. Нікому не дам пшениці. 18 років плекав на українській землі. Переводив досліди. Випробовував, перевіряв... Беріг її тільки для українського селянина. Беріг, щоб сіяв її на вільній землі, на землі власній, а не колгоспній українець. Не давав колгоспам. Крив. Говорив, що нічого не виходить з досвідом... Але свого досяг. Не залишив німецькому окупантові. Не дам і тепер. Щоб нетружені москалі користалися моїм трудом? Ніколи! —

— Повертай до будинку, — наказав Сургучов заарештованим. Ввійшли до кімнати. Тут містився штаб. Сургучов зголосив комісарові.

— Підозрілий старикан. З спном. З пшеницею. Обоє йшли прямо на нас, навіть не побоялися утонути. Через тонкий лід переповзли. Не інакше як німецький шпигун. —

— Добре — сказав комісар оглядаючи затриманих. Молодци, ребята. Ворог всюди пролазить. Дійсно видалі. Можете бути вільні. А з старичком розберемося. —

— Так значить пшеничкою маскується! Так, так! Ліпше признавайтесь. Звідки йшли, де взяли пшеницю, для чого її вам дали німці та які мали завдання? Пшениця напевно затроєна... Говоріть, чого мовчите?

Василь Сергійович мовчав.

— Ну говори ж фашистська морда. Які завдання мав? Мовчиш. Не знаєш як виплутатись. А цей хлопчина хто? Син твій чи онук? —

— Я не шпигун і не шпигунував. Нас пішки евакуювали. А пшениця це моя. Спеціальний сорт. Сам виплекав. Я — агроном. Ось мої документи лежать перед вами. —

— Так, так. Агроном кажеш. А дипломом маєш? Де диплом? Ти не крути. —

— Кажу правду. Диплом забув у валізі, яку залишив на тім березі. А цей хлопчина чужий мені. По дорозі зустрілися. Ось тепер разом і евакуюємося. —

— Бачу, що ти, стрій, спеціаліст пускати пил до очей. Але нас не обдуриш. Ліпше говори всю правду. Признаєшся у всьому, а не ховайся за пшеницю. Які мав завдання?

— Ще раз повторюю, що ніяких. —

А я покажи твою пшеницю. Давай сюда мішок. —

Комісар зазирнув до мішка. Витяг з нього пригорщик пшениці, довго на неї роздивляється, навіть для чогось понюхав.

Пшеницю у тебе забираємо. Тобто значить конфіскуємо як речевий доказ. А тебе з пацаном відправимо до Особового Отделу. Там розберуться. —

— Пшениці не дам, хоч застрільте. Вона моя власна. Нікому не дам. —

— Що ти сказав? Не дам! Ми й питати тебе не будемо. Комісар наставив на агронома пістолю.

Бачиш? Як пса заб'ю. Що, фашистська душа твоя. За пшеничкою та ще й українську заховуєшся. Націоналістичною пшеничкою? —

Ще довго в такому сенсі вів комісар допит Василю Сергійовичу та хлопчині. Над вечір їх відпроваджено до Особового Відділу НКВД.

Майже два дні допитував Осібний Отдел агронома Канівець та хлопця Сергія Жужку, вимагаючи від них зіз-

нань у шпигунській праці для німців. Дві доби терпів агроном з Сергієм тортури. А третього дня відбувся військовий полевий суд. На столі перед судом лежав мішок з пшеницею, а перед столом стояли Василь Сергієвич та Сергій Жужка.

...Суд вважає вину заарештованого при загадкових обставинах невідомих осіб Канівеця та Жужки доведеною. Хоч суд не має до роспорядимости прямих доказів, що Канівець мав від німецької розвідки шпигунські завдання, але побічні докази говорять за те. Як буржуазний націоналіст-петлюрівець, Канівець за власним зізнанням працював агрономом і переводив досліди над по-ліпшеннем сорту і родючості пшениці, не впроваджуючи своїх дослідів та досягів у життя колгоспної системи. Прикриваючись пшеницею, Канівець зрозуміло, що одержав від німецьких розвідчих чинників певні завдання і перейшов до росташування советських військ, з метою просмикнутися в тили для диверсійної праці. Ваше останнє слово підсудний Канівець. Що ви можете сказати судові у своє винагородження?

— Я вже сказав все. Сказав на допитах. Німецьким шпигуном не був і не є. Я є українець, а тому досліди з пшеницею провадив для українського народу, для моєї нації до якої я належу. Ніколи не віддавав і не віддам свої знання для окупантів України. Суд називає виплекану мною пшеницю націоналістичною. Так, вона українська. Знаю, що мене чекає, але ласки не проситиму. Нехай буде так, як доля судила. Що ж до моого ковового супутника Сергія Жужки, він зустрівся зі мною у дорозі і пі в чому не винен. Це мое останнє слово. Можете стріляти.

— Ваше останнє слово — звернувся голова суду до Сергія Жужки.

— Заявляю судові, що шпигуном я не був. Заперечую заяву агронома Василя Сергієвича Канівеця, про те що ми — чужі. Ні, ми не чужі, бо і він, і я українці. За цей час я багато дечого зрозумів. Зрозумів також і ту вартість пшениці, іменно, нашої української націоналістичної пшениці, що її виплекав український агроном Василь Сергієвич Канівець. Разом з ним я прийму смерть.

Вирок суду був відомий: розстріл. Присуд виконано над річкою Ослоком в 1941 році глибокої осені. Так загинули нікому невідомі два українські патріоти: агроном Канівець, 70 років життя та молодий юнак, студент агротехнікуму Жужка.

**СКЛАДАЙТЕ ЖЕРТВИ
НА
ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА“**

З суспільно-політичного життя

ВОСЬМИЙ РІЧНИЙ З'ЇЗД ООЧСУ

В ООЧСУ я недавно — два роки. Іноді дово-дилося чути закиди на ООЧСУ-івців, що вони і „партийні” і „непогамовані” і не хочуть до-стосуватись до обставин. У себе я того не помічав, а проте іноді пробивалися сумніви, чо-гось же говорять. Тому так хотілося побувати на З'їзді: послухати і переконатися. Прибув до з'їздової залі, 26 лютого, чи не найпершим. Її впарядковували п'ятеро людей. За годину за-ля змінилася. Удекоровано стильно, без кри-ливих лъозунгів і патріотичної бомбастики, але в декорації окреслений зміст. О год. 9.15 на сто-ликах розкладено друковані матеріяли для dele-гатів З'їзду. Біля входу на столах розкладено літературу, видану Головною Управою. Пів го-дини перечитував назви, перелистував деякі книжки, а їх немало: тут праці Донцова, Мала-нюка, проф. Гришка, проф. Січинського, поема Щербака, брошура П. Мірчука, Є. Ляховича, Ка-лендар на 55 рік і кілька видань в англійській мові.

Доки я оглядав, заля наповнилась людьми, а по обох боках сцени, стали прaporи відділів. Відкриваючи З'їзд о 10.30, голова І. Вовчук просить священика довершити молитву. Молитвою піднесено дві сотні людей вислухують слова молитви й коротенький змістовний при-віт о. Лотоцького. Голова просить вшанувати пам'ять великого Мужа наших часів: політика, стратега, формотворця державницької ідеї-ге-нерала Т. Чупринку. Люди, стримуючи подих, схиливши голови, віддають поклін тому, хто в боротьбі віддав своє життя за Україну й її на-рід. Після обрання Президії З'їзду й Комісій, Голова Президії проф. Саган просить інж. Ля-ховича до слова. Тема доповіді: „Індивідуаль-ність особи і нації”. Доповідач бачить причину наших дрібних і великих непорозумінь і сварок не в бракові патріотизму і не в тому, як це дехто пояснює впливом стихії степу, а в тому, що людність і ми серед неї втратили інтегрую-чий чинник. А він є невіддільний від віри в Творця. Тільки в тісному контакті з Ним, можна найти своє „я” і національне, а тоді багато не-подобних річей в нашому житті відпаде. А се-ред тих неподобних найнеподобнішим є те, коли люди з перебільшеною амбіцією хочуть утри-

мати авторитет свій не ділами, а на зasadі: я так хочу. Не політична диференціяція, твердить доповідач, є лихом, а брак інтегруючого чинника, через що природня й здорована диференціяція переходить в атомізацію, витворюючи такий стан, що всі кричать, заспокоюють, кличуть єднатись, а поруч з тим, один одного пожирають.

Звітує Голова Головної Управи, про діяльність її і цілої ООЧСУ-івської громади. Він пов'язує суспільно-політичну роботу Організації з перебігом політичних подій в минулому році. Поставивши питання, чи наша діяльність була такою, що наближала нас до здійснення нашої ідеї в державницьких формах, доповідач відповідно характеризує діяльність Головної Управи. На здійснення нашої ідеї мали й мати вплив два фактори: об'єктивний, — політичний розвиток у світі і суб'єктивний, — готовість, постава національної спільноти тут і цілої нації у відповідний момент сформувати ту нашу державницьку ідею у національно-державній формі. Цей другий, на думку доповідача, був є і буде вирішним.

Аналізуючи розвій зовнішньо-політичних подій, І. Вовчук стверджує, що великоростірна концепція, спираючись на яку, світові землеміри думали співіснувати з світом сатанії, скрахувала. Замість співіснування, світ вступив в період неперервних малих війн, ведучи які по обох боках греблі говорять про мир. Колоніалізм — практика імперіялізму, з кожним днем зазнає все більше й більше поразки. Держави, як Франція, що хочуть на ньому утриматись серед великих, втрачають ґрунт не тільки в колоніях, але і в себе на материкові. А найголовніше, що советська імперська система вступила в період глибокої господарської й політичної кризи. Аналізуючи коротко останні події в Советській Імперії, доповідач робить висновок, що з тієї кризи Советський Союз не вийде, її не подолає, бо причина лежить в природі імперської системи, яка найшла своє завершення в соціально-економічній і політичній структурі — імперсько-большевицькій. Доповідач виключає можливість стабілізації відносин у Советському Союзі, бо відцентрові сили, націоналізми, що дали то більше тиснуть на неї, розхитуватимуть її знутра. На думку доповідача, об'єктивний розвиток політичних подій наближає нас до здійснення національного ідеалу. Інакше справа серед

нас, в нас. Ми декламуємо про єдність, галасливо кричимо про інформацію світу, а деякі лідери велять іти до „одеських росіян” (не русских чи москалів) і не подаючи на письмі, заявити, доносити, що оті й оті енкаведисти. Таку політичну практику доповідач називає, новітньою кочубеївчиною. Вона має і свою „філософію”, за якою виходить, що душу української молоді воскресили Шумські, Ялові, Скрипники й інші комуністи, які керували Україною за московськими указами після окупації її. (Наводиться цитата з Українських Вістей ч. 73 1954 р.). Ті, що не бачили імперського чорта в часи національної революції, тепер за кордоном переносять в наш національний фронт практику співіснування з єдинонеділимцями. Вони взоруються на велику дипломатію, що розмовляє з советами і, мавпуючи її, ідуть розпрацьовувати „советознавство” в спільній імперській шопі. Точнісенько, як у приказці: „Ковалъ коня куе, а жаба й собі ногу дає”. Міністер зовнішніх справ ЗДА монтує, організує блоки держав великих, малих і маленьких для оборони світу; в американських пустелях розриваються бомби, очевидно, не для підтримки большевицької сатанії, а наші політики „великі” шубостнули з головою в імперські сільці та ще й науковців туди потягли. Науку в найми віддали — нехай досліджає советознавство. І коли побачили, що спільнота засуджує отаку немудру політику, то почали писати, що та спільнота не політична, вона не розуміється на політиці й на неї не треба зважати. Робити без неї, а до неї йти за державною позикою. То у них називається демократія.

Головна Управа, а з нею й тисячі членства цій фальшивій і небезпечній практиці протиставила, перевірену зasadу, яку Шевченко поетично окреслив словами: „Треба миром, громадою обух сталить; та добре вигострить сокиру та й заходиться вже будить”. (нашу волю). Сокири не гострилося в прямому розумінні, але спираючись на національну спільноту, яку чомусь за большевицькою термінологією звать масою, Г. У. протиставилась виломові з національного фронту, остерігала нерозважливих політиків. Доповідач подає аналізу зовнішньої й внутрішньої роботи. Провідним в ній було вироблення національного единомислія. З ним нюанси різного політичного думання не будуть страшними,

бо спільнота, а в першу чергу її провід, не стане на коліна перед росіянами, які навіть не знають чи вони, рускі, чи малороси, та ѹ називають себе росіянами. Коли національним єдиноміслієм будемо керуватись, то, нарешті, покинемо витворювати у себе фашистів, на те щоб приподобитись росіянам з американським паспортом.

Доповідач дає характеристику маніфестацій, на яких тисячі, а то й понад тисяч людей української спільноти, демонстрували свою єдність, з національною ідеєю та з тими, які за ту ідею голови кладуть у боротьбі. Характеризуючи видавницу діяльність Головної Управи, звітодавець переконливо доводить, що комунізм соціологічно чужий Україні, його імпортують в Україну москалі. Опісля запитує, на що ж, так звані, „ліві” так наполегливо видають книжку за книжкою про український комунізм. Не в комунізмі тут діло, а в тому, що деякі наші політики і нині не знають де кордон між Харковом і Курськом, тому ѹ дар московський (комунізм) приймають за свій і перцюються, щоб і чужинців поінформувати про те. Наука ж наша, що розуміє це, чомусь мовчить. Чи не на те ѹ заприєчено в Інституті советознавства?

В УККА Головна Управа обороняла цю важну українську установу від спроб підкорити ѹ централізм. І цих позицій, твердить І. Вовчук, будемо триматись і на Конгресі в травні. Справа ж не в фондах, про які так багато говорили противники ООЧСУ, а в політиці, яку витворюють тими фондами. Дають на утримання центрів, яких і самі не визнають, а говорять, що краєві дають, посилаючись на те, що колись так робила українська еміграція. Так в тому ж діло, що колись в просвітах, чи кооперативах, які будувались почасти з тих допомог, виростав і гартувався український дух, отої сепаратизм, яким нас тепер лають тут єдинонеділімці. А тепер ті, що беруть ті гроші, в наймий науку віддають, щоб той сепаратизм пригамувати. Наводячи недоліки, редакційні й адміністративні, які мали місце протягом року при видаванні місячника „Вісник”, доповідач ставить перед делегатами запит: Хочете мати й утримати журнал самостійницької думки, то виконайте не на словах, а на ділі те, що ухвалюєте, Перед делегатами поставлено завдання допомогти нашим культурним силам, очевидно

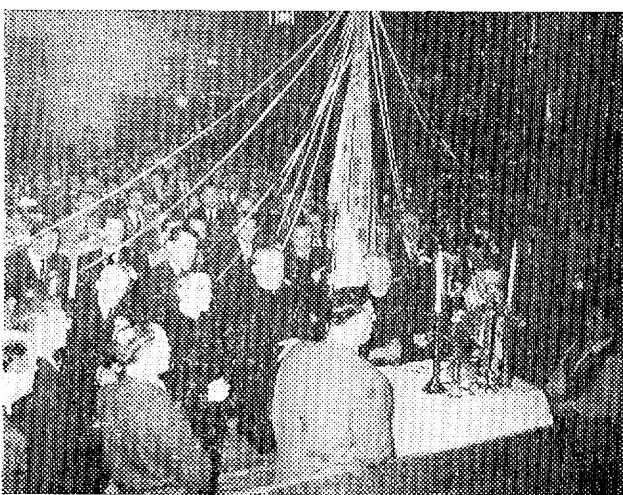
не тим, що з дітройтської лябораторії клевечуть на національно-визвольні сили, а чесним науковцям стати на національно творчі позиції, стати справді артилерією в цій напружений боротьбі.

Зупинившись на оперативній роботі, І. Вовчук наводить окремі випадки недоліків із-за дріб'язків. Іноді люди втрачають оте цементуюче почуття людини до людини. Іноді має місце те, що колись, ще в скupчені таборах наступлено комусь на пальці, а тепер із-за цього тут борються. До цього домішується наша заздрість, а що найголовніше, ми не завжди вмімо відділити велике від малого і часто в дріб'язках губимо велику справу. Проблема провідних людей, є чи не найпекучіша в наші часи. Та, зрештою, хіба не через те, що не вміли вилонити їх з себе, блукаємо й по світі. Доповідач для наших умов ставить зразок людини, про яку Франко писав:

Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в сонмищах лукавих
Заціплії сумління їх термосить.

Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стойть, як дуб, посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волить зламатися, ніж поклонитись злому

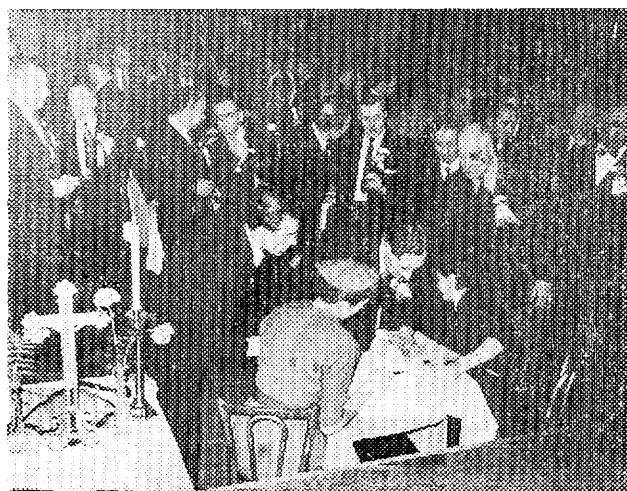
Генеральний секретар М. Рудий, фінансовий референт п. Г. Дудка та п. Д. Степаняк своїми звітами доповнили звіт голови. Дискусія над звітами тривала біля трьох годин, в якій обговорено питання, порушені в доповідях. Третя доповідь „Проблема світогляду”, яку виголосив др. Мірчук, була ніби узасадненням, фундаментом для роботи відділів. Др. Мірчук, окресливши різницю між метаріалізмом та ідеалізмом, ствердив, що тільки з ідеалістичним світоглядом нація може відискати своє, пограбоване у ней право, відновити державність. Без світогляду, в якому синтезовано духовість нації, організація рано чи пізно зійде на манівці. В другій частині своєї глибоко продуманої, логічно побудованої доповіді, прелегент докладно зупинився над „дискусією” про світогляд, яку заініціював „Український Самостійник” після його експроприяції, ніби з позицій: край і не край. Постилаючись на документи підпілля, цитуючи листи і розділи з праць Горнового, Полтави, Ку-

Боже, вислухай благання...

жіля та інших, прелегент довів, що світоглядових розходжень між краєм і закордоном в націоналізмі немає. Справа в чомусь іншому. Роздумуючи над доповіддю і доповіддями, я прийшов до висновку, що комусь залежить саме на тому, щоб ми не мали своїх авторитетів, простіше кажучи були безголовими. Тому так багато каміння кидається на людей, які роблять, виявляють себе, хтось зацікавлений в тому, щоб ззвузити спроможності їхньої дії. В чийсь інтересах нас двойти, а потім зводити, єднати, координувати, консолідувати. Пригадалась парадоксальна ситуація, про яку в своїй доповіді говорив інж. Ляхович. Хтось счиняє галас, а потім кричить: будьте тихо. В так зв. опозиції галасу багато і, ніби, із-за ідеї, але той галас найбільше шкодить самій ідеї націоналізму. Др. Борковський, що був на залі, як делегат, в дискусії пробував боронити позиції „двійки”. Блідо то вийшло і не переконливо, мабуть і для нього. Дошукуючись „правди”, він розповів, як то в його селі парубки, коли хотіли зробити бешкет в залі, то розбивали лямпу. Хтось із делегатів, з здоровим селянським глуздом і національною інтуїцією, поставив запит: а чи не здається панові докторові, що способи, якими веде боротьбу проти націоналізму „двійка”, ніби, в обороні краю, саме й нагадують отих парубків, що розбивали лямпу. Велика зала Народного Дому, переповнена людьми, спонтанно підтримала цей запит оплесками. А два чи три голоси з залі докинули: А вчорашня вечірка в голубників?

А було воно так. В суботу о 7-ій годині, після посвячення прапорів, в залі, де працював З'їзд, відбулося урочисте вручення прапорів Голові Головної Управи. Картина для мене була імпозантна. Сотні людей — делегатів і гостей на колінах співали: „Боже, вислухай благання”... Понад двадцять прапорів відділів розходилися в обидва боки залі від посвячуваних прапорів Головної Управи. Почесні куми: др. Д. Галичин, ген. П. Шандрук, після зворушливих теплих промов, вручили обидва прапори інж. Ляховичеві, почесному голові, а він проф. Вовчукові. Ген. П. Шандрук і др. Д. Галичин довершили те від імені почесних кумів, а ними були представники: Української незалежної науки, літератури, суспільно-політичні діячі, представники промислу, інтелігенції з усіх земель України. Приймаючи прапори, І. Вовчук запевнив, що ООЧСУ не зганьбить і не заплямує посвячених прапорів. „Так, ми вростаємо в американську землю, як сказав др. Галичин, і будемо боронити її, бо знаємо, що дух творців, які боролись і творили Декларацію Незалежності, є рідним нам і тим, що боряться там проти царства сатанії за Незалежну Україну. Ми вростаємо, але за нашими національними, козацькими традиціями. А вони йдуть з Січі, яка „не пшеницею степи засівала, а кріпостями та паланками”. Під цими прапорами будемо працювати, боротись, щоб у відповідний час люди стали до бою вирішного за свободу Батьківщини під девізом: За велич Батьківщини, за її славу, свободу її

Вписи до пропам'ятної книги.

народу й людську віддаймо імена. Даї Боже, щоб наші відділи стали тими кріпостями духа. І вони стануть”.

Після урочистостей біля 300 людей на вечірці слухали добре доброму і прекрасно виконувану програму концерту. В центрі представники духовенства обох українських церков, оо. Василіяни, протоігумен, ігумен, поруч з високими військовиками, науковцями, літераторами, за спільними столами слухали привітів і музику концерту. Дух, меч, мізок і праця.

В той час, як в нижній великій залі відбувалися урочистості з прапорами, а після вечірка — концерт, на другому поверсі, балкон якого звисає над залею першого, при відкритих дверях з балкону бавились під патефон біля півтора десятка людей з „двійки”, які кричать про себе, що тільки вони репрезентують край і більш ніхто. Ось такі вони є ті „репрезентанти”. Даром др. Борковський в своєму виступі нарікав на статтю Єретика. Той сказав правду у „Вісникові”: „дивіться їм на пальці” (цитую з пам'яті). Хто хотів бачити, той бачив. Читав, що й минулого року таке саме втяли. То у них прогрес. Тільки який, в який бік? Шо грав на телефон вгорі не знаю. Не люблю його, бо він грає тільки заведену чи накручену кимсь платівку.

Багато з того, що я почув і побачив на З'їзді потребує передумання, аналізи. Дуже приємно було чути дискусії, які проходили на високому поземі, ніхто нікого не хвалив, не аплодував, а критично підходили до роботи, яку звітодавці і самі де в чому критикували. Окремі недоліки завважила й контрольна комісія, на них вказував і фінансовий референт в своєму звіті. Змінюючи статут, дискутували над кожною поправкою. Я особисто шкодію, що після зміни статуту, З'їзд відбуватиметься що два роки. В більшості буває так, що в кінці З'їзду всі поспішають. Цього разу заля була повна до кінця. Одушевлено вислухали кілька сотень людей молитву-подяки о. Василя Чекалюка і його змістовну глубоку промову до делегатів, в якій він висловив радість пастыря, що ідея, яку носять кожний в серці що раз то більше людей цементує. Виростають нові люди і це є запорукою перемоги животворчої нашої ідеї. Після закриття З'їзду люди закінчили двовіднну роботу співом: „Не пора”

П. Гончар

РЕЗОЛЮЦІЇ VIII. З'ЇЗДУ ООЧСУ

I. Загальні.

1. Восьмий З'їзд ООЧСУ пересилає привіт Президентові ЗДА Дзвайтові Д. Айзенгаверові, голові уряду держави, що сьогодні очолює фронт боротьби з московським комунізмом, який змагає до панування над світом.

2. Вітаємо єпархії Українських Церков поза межами України й молимось за Мучеників Українських переслідувань Церков в Україні й просимо Всешинього дати силу й витривалість Архипастырям, Пастирям і вірним переслідувань Українських Церков, що в нечуваних умовах московської сатанії виявляють вірність, вірність аждо смерті Богові та українським духом і формою церквам.

3. Учасники 8. З'їзду ООЧСУ, організації, що головним своїм завданням ставить допомогу визвольній боротьбі Українського Народу в усіх її формах, у найглибшій пошані й подиві, клонять голови перед героїзмом і завзяттям українського нескореного народу, що вже 10 років після закінчення 2. світової війни веде вперту й безкомпромісну боротьбу за своє природне право бути повноправним і неподільним господарем на своїй рідній землі.

4. 8. З'їзд ООЧСУ гаряче вітає виразників і носіїв боротьби Українського Народу на Рідних Землях — УГВР і УПА та рушія цієї боротьби ОУН в Україні, що в важких умовах нечуваного в історії людства терору ведуть боротьбу за дорогий і найвищий наш ідеал, за Суверенну Соборну Українську Державу. Вітаємо Провід ЗЧ ОУН і Проповідника Степана Бандери, що за кордонами України в тяжких умовах еміграції нессе пропор української національної революції, той прапор, що за нього терплять голод і холод та віддають своє життя найкращі сини й доньки страдального, але нескореного українського народу на рідних землях.

II. Політичні

Восьмий Річний З'їзд ООЧСУ, заслухавши доповіді та всебічно обговоривши її, ухвалив:

1. Великопростірна концепція укладу світу, політичною практикою, якої є політика співіснування зsovетською імперією, недооцінка боротьби й прагнень поневолених Росією народів, що змагаються за національне визволення й відновлення державної незалежності, була є на руку большевикам — вона сприяла советизації уярмлених Росією націй.

2. Політична практика співіснування зsovетською імперією, якої (практика) відтіснила чи заслонила політику визволення народів, поневолених російським большевизмом, не тільки не злагоднила світового напуття, а ще більше увиразнила його, привела до невгава-

ючих малих війн на різних теренах (Індокитай, Формоза та інші), залишаючи політичну ініціативу за комуністичним бльоком.

3. З'їзд непохитно стоїть на становищі, що боротьба проти комунізму, про яку багато говориться, є невід'ємна від боротьби проти російсько-большевицького імперіалізму, як системи поневолення народів і нечесаного виниску їх та окремої люднини. В цій боротьбі вирішальною силою є національні рухи — націоналізми народів російсько-советської імперії. Вони (націоналізми) є тим динамітом, вибуховою силою, що загрожують існуванню советської системи. Тому так неперебірливо веде скажену боротьбу большевизм проти українського націоналізму.

4. З'їзд вважає, що підтримка приватними американськими політичними колами єдинонеділінських сил російської еміграції за збереження неподільної великої Росії й спроба залучити політичні сили національних еміграцій, на непередрішенні позиції є черговою глибокою помилкою в боротьбі проти комунізму. Тільки повне визнання за націями, поневоленими Росією в різні часи, природного права національно-державної незалежності, визнання історичних підстав державного життя за народами, які після розвалу російської імперії відновили свої незалежні держави може бути підставою для узгідненої політичної дії й боротьби національних еміграцій за кордоном.

5. З'їзд схвалює політичну лінію ГУ в питанні т.зв. „непередрішества” і зобов’язує непохитно триматися її в майбутній політичній діяльності. З'їзд вважає, що визнання західним світом державної незалежності України, як і інших народів, поневолених большевизмом, прискорить наростання політичної кризи в советській імперії, що неминуче приведе до розвалу її й принесе волю народам, а світ позбавить від страху большевицької агресії.

6. З'їзд відзначає, що неоднакове, першінне трактування в ОН і деякими політиками ЗДА поодиноких націй, узaleжнене від часу поневолення, є несправедливе й незгідне з основними постулатами національної волі й демократичними принципами. Таке трактування є підчим іншим, як достосуванням політики до большевицької стратегії, воно (трактування) об’єктивно облегчує шлях большевицькій агресії. Тому З'їзд схвалює відстоювати й домагатись аби справу України та інших націй Советського Союзу, представництва яких є в складі ОН, було трактовано нарівні з представництвами т.зв. сателітних країн.

7. В зовнішньо політичній роботі З'їзд схвалює кермуючись принципами власно підметності української полі-

тиki, розбудовувати й скріплювати власні національні сили та змінювати духовий зв’язок їх з революційно-визвольною боротьбою в Україні.

8. З'їзд гордий з того, що ООЧСУ є в духовому зв’язкові з визвольними силами українського народу. Оборона Чотирьох Свобід України — це боротьба проти чужого насилия над цими свободами, тобто за відновлення УССД та змагання за відповідне формування духовості української людини, від якої залежатимуть конкретні форми й зміст в житті українського народу в незалежній державі. Друге завдання ставить вимогу звернути належну увагу на ідеологічно-світоглядові напрямки, які нортують серед українського загалу й негативно впливають на формування його духовості. Конвенція ООЧСУ вважає, що чотири свободи для українського народу забезпечує тільки ідеологічно-політичний рух, побудований на чинному ідеалізмі.

ООЧСУ стверджує, що український революційно-визвольний рух на Рідних Землях, ОУН, УПА, УГВР та ЗЧОУН стоять на позиціях ідеалізму і висловлює свою повну підтримку цим політичним формaciям, існування й дія яких є запорукою виборення УССД, що буде найкращим гарантом чотирьох свобод для Українського Народу.

II.

1. З'їзд відзначає, що протягом звітного року проведено велику, поважну, суспільно-політичну роботу, кермуючись засадою національного єдиномислія та співдії з конструктивними національно-суспільними силами.

З'їзд схвалює рішуче поборювати й протиставитись усіким спробам, осяги зовнішньо-політичної роботи підпорядковувати вузько-груповим інтересам, як це мало місце в деяких осередках українства (нпр., ініціативи проголошення губернатором стейту Нью Джерзі „Українського Дня”). Залучення широких кіл української спільноти до всенаціональних акцій і протест проти фальшування Переяславської угоди, 25-ліття ОУН, 10-річчя УГВР та інші активізувало українські сили в боротьбі проти комунізму за державну незалежність України.

2. Схвалюючи внутрішньо-політичну роботу ГУ, З'їзд постановляє розвивати, обороняти принципи самостійницької політики, власнопідметної дії, виховувати й скріплювати національне єдиномисліє в спільноті, плекати засади національної моралі й правопорядку, безпощадно поборювати політичні виломи з єдиного національного фронту та спроби двоєння національної спільноти за провінційно-територіальними чи іншими ознаками.

3. Позиція ООЧСУ в УККА була й є позицією змінення цієї установи, утримання її на окреслено самостійницьких позиціях та оборона від спроб підкорити цю установу

якомусь політичної центрові. Одобрюючи дотеперішнє становище ГУ в УККА в справі т. зв. непередрішенської політики, З'їзд вказує на політичну непослідовність екзекутиви й Ради Директорів УККА щодо розподілу Народного Фонду. З'їзд вважає, що утримання з коштів Н. Фонду еміграційних політичних установ нічим не віправдано, тимбільше, що люди з НР в своїй політичній роботі (практиці) здійснюють непередрішенську політику в інституті совєтознавства і Радіо Визволення. Таке поступовання екзекутиви приводить до дезорієнтації української спільноти, воно спричинило зменшення впливів до Народного Фонду.

4. Стояні певідступно на засадах самостійницької політики, ООЧСУ в громадсько-політичній роботі буде протиставитись всяким спробам дробити спільноту на анемічні товариства, щоб вигравати в репрезентації. Не поділ, а органічна структура національної громади, національна єдність її, має бути засадою суспільно-політичної роботи.

5. Одобрюючи становище ГУ в справі Нар. Фонду, З'їзд ухвалює рішуче домагатись на конгресі УККА призначення дотацій на утримання т. зв. центрів, а тим самим відмовитись від політичної проекції поділу спільноти. Всі кошти з НФ призначити на національно-політичні й культурні потреби, виділивши максимальну суму для підтримки українських вчених і наукових установ, що розробляють національну проблематику та на підтримку культурно-освітніх міроприємств.

III. Організаційні.

1. 8. З'їзд ООЧСУ, ствердживши на основі підсумків роботи за попередній рік поважні досягнення нашої організації, закликає низові клітини ООЧСУ скріпти ряди членства ООЧСУ, залучувати в наші організаційні клітини весь здоровий елемент нашої національної спільноти, що стоїть на національно-визвольних самостійницьких позиціях.

Стверджує, що співдія всіх організацій Визвольного Фронту дає ефективні висліди, Конвенція підкреслює необхідність тісної співпраці їх і в майбутньому.

З'їзд ООЧСУ стверджує конечність присвятити велику увагу справі виховання української молоді в дусі служіння справі визволення України.

З'їзд ООЧСУ уважає потрібним організаційне оформлення жіночтва організації Визвольного Фронту.

2. Схвалюючи видавничі плани Г.У. на 1955 рік З'їзд зобов'язує відділи приділити якнайбільше уваги справі кольортажі та вчасного розчинлення перед Г.У.

3. З'їзд стверджує, що не всі відділи виконали ухвали, 7. Річного З'їзду що до змінення „Вісника”. Затверджуючи бюджет Г.У. у фінансово оперативні плани відділів на 1955 р., З'їзд зобов'язує Управи Відділів суворо дотримуватися встановлених в тих планах фінансових зобов'язань.

Голова Президії З'їзду проф. З. Саган
Секретарі п. Заячківська
п. Кононів.

УКРАЇНСЬКА ЕКСПЕДИЦІЯ НАВКОЛО СВІТУ

Одним із найсильніших засобів поширювати ідеї сьогодні є фільмове мистецтво. За впливі у ньому всі змагаються. Воно відіграє велику роль в житті національнім інтернаціональним. Але важко у ньому саме дотепер нашого сильнішого слова ще не було чути.

Фільмова корпорація „Орбіт” не ставить свою ціллю створити українсько-канадський Голлівуд, хоч, можливе, наша праця стане підставою такий український Голлівуд створити майбутнім поколінням. Ми знаємо, що поки це річ неможлива, бо навіть канадська держава поки що не потрапила створити якогось сильнішого фільмового центру, який міг би із Голлівудом конкурувати.

Але помимо того в ділянці фільмового мистецтва ми можемо багато зробити. Зробити те, що є нам під силу і що виконало б для інформації серед своїх і чужих свою позитивну роль.

Ми маємо на думці так звані документальні фільми, які для своєї реалізації не потребують мільйонів, але які в царині фільму займають своє важливе місце і виконують свою важливу роль.

Головним нашим фільмом буде документальний фільм „Українці в вільному світі”. Мета цього фільму: утривати на фільмовій ленті життя і працю українців, розсіяних по всіх континентах. Утривати всі визначні по-

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА”

Передплата на рік	\$4.00
Передплата на півроку	2.25
Ціна окремого примірника50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошевим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошеві перекази треба виповнювати на адресу:

“ВІСНИК”
P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаемо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.
“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ
Редактор Колегія
Головний редактор
I. Вовчук

статі нашого сучасного життя, свята і будні української громади на еміграції. Вартість цього фільму так для нас сучасників, як і для грядучих поколінь — очевидна.

Загальним керівником Експедиції є Нестор Ріпецький, український письменник і журналіст.

Перша Українська Експедиція Довкола Світу вирушить в дорогу в червні цього року. Вона зробить спеціально приготованим автом понад 60.000 миль сушою, і 30,000 миль кораблями. Наша Корпорація повністю здає собі справу із ідейності членів нашої Експедиції, які в ту тяжку дорогу вирушають. Їх ждуть небезпеки, перешкоди і противні вітри. Їх жде напружена праця. Наша Корпорація піддерджить Експедицію всіми доступними способами, бо ми переконані, що вони піднімаються великої і потрібної справи. Ми так само віримо, що українська громада на еміграції доцінить їх працю і піддерджить її активно. Активно піддерджить Першу Українську Експедицію довкола світу, якої головним завданням є сказати правду про Україну і її народ, здобути для нас прихильників і приятелів, допомогти тій геройчній боротьбі, яку на Рідних Землях веде український народ.

І в ту путь хай провадить їх Бог.

(З листа до редакції якого підписали:

В. Гультай — Президент, Р. Тесля — секретар.)

ЗБІРКА НА В. Ф. — КОЛЯДА 1955 р.

Байон

(Закінчення з попереднього)

Цар, С. Андрія, І. Кілик, П. Бамбурак, С. Мельник, П. Гіряк, Д. Деревецький, А. Садовська, А. Гінда, О. Кілик, І. Запаранюк, І. Купець, С. Кілик, М. Сивірко, С. Матлага, І. Старик, А. Соловович, І. Лазор, Д. Милничук, І. Глушник, О. Трач, С. Матлага, О. Яворський, Б. Науменко, М. Кузьмовська, А. Камінко, Г. Маслюк, І. Куза, І. Кілик, П. Ваньо, О. Бобенчик, М. Теребецький, П. Галасник, І. Федак, С. Гамуляк, І. Несторович, В. Лещак, Г. Цар, С. Маркет, Еді, М. Мендза, Васьович, А. Попель, І. Федак, А. Круль, М. Прокскура, І. Романець, Г. Вадяк, О. Гінда, О. Лаврів, Д. Цимбаліста, А. Цар, Н. Королевич, Е. Балацький, Дмитряк, А. Маслюк, П. Куцаба, Е. Зубек, М. Рогацки, О. Пукаш, Т. Голюлько . М. Савчак і О. Лещак по \$2.—

Вест Пулман Чікаго Півден

По \$10.— зложили: Др. Сіменович Мирослав, Гайдук Антін, Інж. Комарницький Ярослав, Білецький Микола, Зрада Олекса, Вишневський Микола.

По \$8.—; Грицак Федір.

По \$7.—; Парійчук Микола.

По \$5.—; Др. Дорожинський Олег, Др. Войтович, Кроль Іван, Ярунік Михайло, Турчиновський Волод., Мацяк Олекса, Салацький Іван, Креденс Степан, Демчук Осип, Заокопний Григорій, Заокопний Володимир, Заокопна Стєлла, Єдліцький Михайло, Устяновський, Ярема Осип, Дидчак Теодор, Білоцеркович Дмитро, Ванжула Василь, Пилипчук Степан, Юзько Іван, Карпинець Іван, Колодчин Ф., Ковалік Е., Бойчук П.

По \$3.—; Заокопний Степан, Шавала Параска, Ванарчук

Василь, Сас Григорій, Бутовський Микола, Залуцький Михайло, Залуцький Олег, Гриб Володимир, Лущак Іван, Ласневич.

По \$2.—; Бородайко Корнель, Менцінська Іванна, Смага Марія, Мацяк Параска, Тупиця Ксеня, Парійчук Тетяна, Буш Самуель, Семчук Осип, Грабінський Осип, Созовський Н., Романюк Петро, Лагола Іван, Патроник Михайло, Козак Іван, Брегін Осип, Білік Лука, Тимош Варвара, Семчишин Михайло, Юзьків Іван, Возняк Микола, Інак Степан, Дзьоба Теодор, Кушнір Василь, Балата Дмитро, Максимук Іван, Щибайлло Василь, Перхач Е., Перун М., Білобран Г., Порохонко Г., Марусяк, Забродський С., Гут П., Гіжовський, Білік М., Чурма Т., Конюх С., Мрака С., Дума Д., Гнатишін В., Тимець М.

По \$1.—; Борис Михайло, Шкіль Кость, Урядко Михайло, Солян Антін, Ханас П., Васинів П., Чубатий М., Куропась И., Блідій М., Зімбровський В., Грінько В., Кравець С., Силуана Л., Вергун І., Пожила Н., Брицький В., Бардахівський Т., Гойда Д., Блідій І., Ковалишин Т., Трусяк П., Партика А., Єндзо Д., Сольський М., Вербовецький С., Осталійчук І., Максим В., Максим В., Тнітка А., Дзюбій М., Пірко Гурський В., Костюк В., Процик, Мітьо Т., Зварич В., Фітель А., Качмарик В., Руш Е., Ламацький А., Москалик, Білощак Г., Дебуляк, Демко Р., Гаврилюк І., Вередюк І., Новак П., Марусяк, Косар І., Стеціна І., Перхач Е., Перхач Е., Кобиляцький, Мушлинський, Наконечна, Кінаш Т., Кінаш Т., Семчишин Ф., Семчишин Ф., Карпів В., Яцишин М., Тимець А., Грінько Ф., Тринога С., Тринога С., Когут І., Семенчук А., Мпорбalo І., Лещик М., Плешкевич О., Слота Е., Вигнанський П., Яремчук В., Хомик І., Кучма М., Левус Л., Слободян П., Школьний, Конецький, Зварич В., Урхач І., Світенський, Харів М., Гавриш В., Марко Г., Бовдар, Подоляк В., Гавриш В., Корфалюк І., Гнітка І., Шалько І., Маланюк І., Міляк А., Хомич, Козій А., Влізло В., Горина С., Гнатишін В., Смолінський І., Берейч А., Гайслер Г., Конецькі, Кінаш.

НЕВАРК — 1-ий ВІДДІЛ

1. Андріюк Андрій Інста ч. 240, 0.32.033.	\$ 115.25
2. Копійчук Роман — Листа ч. 201,202	\$ 102.50
3. Назар Іван — Листа ч. 197, 198.	\$101.50
4. Турчак Богдан — Листа ч. 238,239	\$ 96.25
5. Терлецький Михайло — Листа ч. 193,194	\$ 92.50
6. Корміло Марян — Листа ч. 207	\$ 70.00
7. Семанишин Микола — Листа ч. 205, 206	\$ 68.25
8. Базилюк Микола — Листа ч. 191	\$ 65.00
9. Шпигульський Григорій — Листа ч. 237, 236	\$ 63.50
10. Генсьор Іван — Листа ч. 203, 204	\$ 52.00
11. Кононів Юрій — Листа ч. 189	\$ 48.00
12. Луцишин Федір — Листа ч. 195, 196	\$ 42.00
13. Басняк Нестор — Листа ч. 192	\$ 37.00
14. Мигаль Людвік — Листа ч. 241, 0.31.	\$ 35.00
15. Галій Іван — Листа ч. 188	\$ 17.00
16. Слободян Богдан — Листа ч. 200	\$ 15.00
Разом	\$ 1.020.75

ВІДДІЛ ООЧСУ ФІЛЯДЕЛЬФІЯ

На листи від Ч. 159-178, зібрано	\$ 338.20
На жетони	\$1024.20
Разом	\$ 1362.20